

273832

Pr. GHEORGHE COTOȘMAN

DIN TRECUTUL BĂNATULUI

**COMUNA ȘI BISERICILE
DIN**

NERĂU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(MONOGRAFIE ISTORICĂ)

Cartea V.

TIMIȘOARA 1935

DIN TRECUTUL BĂNATULUI

COMUNA ȘI BISERICILE DIN NERĂU

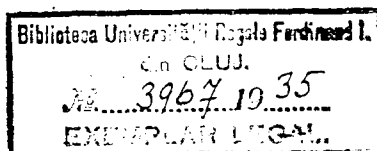
(MONOGRAFIE ISTORICA)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

PREOTUL GHEORGHE COTOȘMAN
PAROH IN JIMBOLIA

Cartea V.

TIMIȘOARA 1935

873832

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scumpilor mei copilași :

Lucian, Gheorghe și Roman,

BCU Cluj / Central University Library Cluj
le las moștenire:

credință, nădejde și iubire.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuvânt înainte.

Vitregia vremurilor a făcut ca Românii bănăţeni — singurii şi adevăraţii băştinaşi, înfrăţiţi cu glia acestei provincii — nici până azi să nu-şi cunoască în toată complexitatea ei viaţa lor naţională şi bisericească.

Cei interesaţi — duşmanii noştri seculari — au uzat de toate mijloacele ca să ţină poporul românesc subjugat din Transilvania departe de orice rază de lumină, care i-ar fi desluşit trecutul şi i-ar fi luminat calea viitorului.

Dar — peste socoteala nedreaptă a oamenilor — a bîrui dreptatea vecinică a lui Dumnezeu, căci „poporul care stătea în întunec a văzut lumină mare şi celor ce şedeau în latura şi în umbra morţii lumină a răsărit lor“¹. Iar Mântuitorul lumii ne îndeamnă să nu punem lumina sub obroc, *Lăci în sfeşnic*, să lumineze tuturor.²

Poporul român — această puternică făclie latină şi creştină ortodoxă, aruncată de soartă la porţile Orientului — a stat destul sub obrocul streinilor. Ea trebuie scoasă afară şi pusă în sfeşnicul vremii ca să lumineze — prin puterea virtuţilor străbune — tuturor celor ce se mai îndoesc de strălucirea luminilor ei.

Indemnat şi călăuzit de iubitul meu profesor dela Facultatea de Teologie din Bucureşti, P. C. Sa Preotul Dr. Niculae M. Popescu, membru al Academiei Române, mi-am luat plăcuta dar greaua sarcină să ridic şi să pun în sfeşnicul istoriei naţiei mele câteva din luminişele, aruncate sub obrocul istoriografiei maghiare, din această parte a Banatului românesc.

Volumul de faţă este al cincelea din seria de zece, câte am proiectat la începutul cercetărilor. Volumele apărute, ca şi cele ce vor urma să vadă lumina tiparului, cuprind în mod documentar întreaga desfăşurare a vieţii româneşti din comunele studiate. Când fiecare aşezare românească din Banat va fi serios şi sistematic cercetată, pe bază de documente de necontestat, abia atunci se va putea reconstitui în întregime viaţa românească străveche, şi se va putea scrie o adevărată şi sistematică istorie a Românilor bănăţeni.

Ceeace am făcut este numai un început modest, care ar fi bine să fie imitat şi de alţii, pentru ca opera de desgropare a vieţii

1. *Noul Testament: Matei 4, 16.*

2. *Idem 5, 15.*

românești, pierdute în negura veacurilor, să se facă într'un ritm cât mai accelerat, pentru binele Bisericii și Neamului.

Cum că drumul apucat este cel bun, imi stau mărturie mulțimea scrisorilor primite dela cele mai reprezentative figuri ale vieții noastre culturale și bisericești, în care acestea apreciază cu cuvinte elogioase modesta mea muncă.

Deastădată — ca încheiere — las să urmeze, mai jos, scrisoarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Dr. Nicolae Bălan, al Ardealului și Bănatului, Căruia, pentru cuvintele calde și îndrumările părințești, exprimate și cu altă ocazie,¹ îl aduc, și din acest loc, omagiile vlei mele grațitudinii și ale profundului meu devotament:

„Cabinetul Mitropolitului Ardealului. Sibiu. 6. IX./1935.

Cucernice și iubite părinte Cotoșman,

Îți mulțumesc pentru volumul al patrulea al atât de folositeoarelor cercetări istorice ale Cucerniciei Tale, precum și pentru dedicația ce mi-ai făcut și pe care am primit-o cu mare plăcere.

Cercetările istorice cu care te îndeletnicești sunt foarte prețioase pentru a scoate la iveală străduințele trecutului nostru bisericesc. Abia din amănuntele acestor cercetări, ca din tot atâtea pietricele de mare preț, se va putea construi cu timpul complectă icoană-mosaic a istoriei noastre bisericești.

Dorindu-ți succes în munca ce faci, odată cu arhieresti binecuvântări îți trimit expresia caldelor mele simțeminte de părintească iubire.

(ss) NICOLAE
arhiepiscop și mitropolit.

Îmbolia, la 15 Octomvrie 1935.

Preotul Gheorghe Cotoșman.

1. Cu data de 11 Decem. 1931, între altele I. P. Sa îmi scrie: „Mă bucur de câteori văd că preoții noștri se disting prin lucrări cari ridică intelectualitatea clerului nostru“.

E) C O M U N A N E R A U

1. Descrierea comunei

Comuna românească Nerău este așezată pe șesul roditor dela Nordul Banatului, la 5 km. depărtare de granița jugoslavă. Se mărginește, dela răsărit spre apus, cu comunele: Tomnatic, Vizejdia, Comloșul-Mare, Teremia-Mare și -Mică, Vălcani, Beșenova-Veche și Sânnicolaul-Mare. Are longitudinea dela Greenwich: 20°31, iar latitudinea: 45°58'. — Pe cât este de mică pe atât este de frumoasă, bogată și înfloritoare. Ca perspectivă generală se aseamănă cu comunele: Comloșul-Mare și Pesac. Are o stradă principală, lungă, largă și dreaptă, întrelăiată perpendicular de alte 3 străzi secundare. Casele — în număr de 460, din cari 310 românești — așezate în linie dreaptă, perpendicular pe stradă, sunt construite din cărămidă arsă și nearsă și din zid de pământ bălul, lencuite și vâruite, acoperite cu țiglă. Aproape la fiecare casă există pivniță pentru păstrarea butoaielor cu vin. Curțile, cu tot felul de atenanse, sunt îngrădite cu scânduri, cu zid ori cu grilaj de fier. Grădinile sunt pline de: vii, pomi roditori, legume și zarzavat. Fiecare casă, cu curte și grădină, este o gospodărie desăvârșită, demnă de imitat. Hărnicia și economia, ordinea și curățenia sunt legi sfinte dela cari nimeni nu se abate.

Trotuarele străzilor sunt pavate cu cărămidă arsă. Pe marginea lor sunt plantați pomi, cu osebire sălcâmi. Cu orașelul Sânnicolaul-Mare, 13 km. depărtare, comuna este legată prin șoseaua județeană ce vine dinspre Chichinda- Jugoslavia. La marginea de Sud-Vest a comunei este gara cu linia ferată: Nerău—Teremia-Mare—Comloșul-Mare—Lovrin—Arad.

În comună sunt următoarele instituțiuni și societăți: Biserica ortodoxă-română și cea romano-catolică, școala primară de Stat, cu 2 puteri didactice, și cea confesională rom.-cat., primăria și notariatul comunal, poșta cu telefon și telegraf, casa națională românească, cor vocal bisericesc ort. rom. și rom.-catolic, reuniune de lectură românească și șvabească,

societatea de educație fizică «Șoimii Românici». Cărciumi nu există.

Din punct de vedere administrativ comuna aparține județului Timiș-Torontal, plasa Sănnicolaul-Mare.

2. Istoricul comunei

Cele 20 de vase preistorice¹ aflate de Petru Huffnus în via sa dela «Hunca mare», ca și mulțimea fragmentelor de ceramică decorate cu gravuri artistice, descoperite, în urma săpăturilor arheologice întreprinse de Muzeul Bănățean din Timișoara, la marginea de Sud-Vest a comunei Nerău, în anul 1920 constituie cea mai eclatantă dovadă că Nerăul, și împrejurimile lui, încă din vremile preistorice a fost locuit de ființe omenești, cu o cultură destul de înaintată. Este prea probabil că acest mic cuib așezat aici de Agathyrși, cei mai vechi locuitori despre cari știe istoria, să fi fost continuu locuit de Geți și Daci, și mai apoi de colonii lui Traian și de urmașii acestora, de Români, până în ziua de azi. Cel puțin, până azi istoricii streini, singurii cari s'au ocupat de istoricul comunei, n'au putut dovedi, cu argumente pozitive, existența în această comună a altui element afară de cel românesc. Incercările lor sunt simple supoziții fără nici un temei istoric. Dr. Borovszky se provoacă la tradițiune.² Intrebăm: La care tradițiune? Păstrată de cine? De Unguri? Dar, în Nerău n'au fost niciodată și nici azi nu sunt Unguri! Iar povestea cu Sârbii este tot așa de adevărată ca și cea cu Ungurii. Există, însă, în Nerău, o tradiție, după care: Români sunt moșnenii, băștinașii, locuitorii de totdeauna ai comunei Nerău.

După ce a trecut prin toate probele de foc ale năvălirilor barbare, comuna sărăcită și rărită de locuitori ajunge la 1552 sub stăpânirea Turcilor. În defterul turcesc din anul 1581 privitor la impozitul asupra oilor, în comuna Nerău numită atunci «Dugăselia» sau «Dugheselia» s'au aflat șase români, proprietari de oi, anume: Vuia Surdecea cu 282 oi, Iancu Galavie cu 49 oi, Gheorghe Dornic cu 202 oi, T. Nicolie cu 175 oi, Ioan Mihail, Nicolae Lescean, cu 79 oi, în total 960 oi. Numele acestora sunt

1. Vezi: Pr. Gh. Cotoșman: *Din trecutul Banatului, cartea I, pag. 13.*

2. Dr. Borovszky Samu: *Csanád vármegye, vol. II, p. 246-47.*

«copiate exact după originalul turcesc.¹ Numai unul n'a putut fi descifrat în întregime. Ceilalți locuitori ai comunei cari au avut o casă nu sunt trecuți în aceste deftere.²

Dr. Borovszky scrie că la 1647 comuna era locuită și se afla în posesiunea eroului de Boroșineu, Ștefan Nădudvar.³ Aceasta pare puțin probabil, deoarece pe vremea stăpânirii turcești (1552—1716) comuna forma proprietatea Sultanului, ori a vreunui pașă sau spâhie, sau a altui demnitar turc, și nici un «grof» sau «vitéz» ungur nu putea exercita vreo putere asupra teritoriului ocupat de păgâni.⁴

La 20 Iulie 1701, în șematismul diecezei rom.-catolice de Cenad, comuna Nerău figurează ca localitate. Direcțiunea erarială din Timișoara la 1748 dă comuna, cu iobagii români cu pământ cu tot, în arendă pe 6 ani primarului Timișorii, Malenița Iosephovici. Pe timpul împăratului Iosif II. o cumpără generalul Iosif Alvinczy. Dr. Borovszky susține, însă fără nici un temei, că după alungarea Turcilor din Banat comuna era pustie și lipsită de locuitori, iar locuitorii români de azi au venit din comuna Nero de lângă Lipova abia prin anii 1761; iar Germanii au venit, din comunele dimprejur, la 1785.⁵

Să vedem în ce măsură este adevărată — cu privire la Români — această aserțiune a istoriografului maghiar. În cronica parohiei romano-catolice din Nerău: «Protocollum Historiae Parochiae Dugoszellensis Ab Anno 1837», chiar la început se află următoarea însemnare privitoare la Români: «Primi incollo Dugosellenses Vallachi quippe (uti senes referunt) de Plaga ad Lippam (ubi Pagus Neudorf nunc stat) venientes, anno circiter 1760 hic consedere». Pe românește: «Intr'adevăr, primii locuitori români ai Dugosellei (după cum spun bătrânii) venind, din cauza unui dezastru, de lângă Lipova (unde de prezent este comuna Neudorf), s'au așezat aici cam pe la anul 1760».⁶

Parohia rom.-catolică din Nerău s'a înființat la 3 Oct. 1837, deci însemnarea de mai sus s'a putut face cel mai de vreme la 77 ani dela întâmplarea cu venirea Românilor. Acest fapt

1. Traian Birădescu: *Cum a fost falsificată structura etnică a Banatului, în ziarul „Vestul” din Timișoara, No. 675/1932 și Banatul sub Turci, Timișoara 1931, p. 48.*

2. *Ibid.*

3. Dr. Borovszky Samu: *Torontál vármegye, p. 94.*

4. Traian Birădescu, *l. c.*

5. Dr. Borovszky: *Torontál v. l. c., și Csanád vármegye története 1715-ig, Budapest 1897, vol. II, p. 246—47.*

6. *Scris greșit „incollo” în loc de „incolas” și „Plaga” în loc de „plaga...”*

ne face să punem la îndoială că anul venirii Românilor din Nero, însemnat, pe bază de tradiție, într'o cronică străină, ar putea fi adevărat.

Este adevărat că Neudorful de azi pe vremuri era locuit de Români, și că s'a numit Nero. Această comună era una din coloniile romane ce purta numele Impăratului roman Nero. Care a fost cauza plecării Românilor din Nero, și unde au plecat ei, precis nu se știe. «Plaga», despre care pomenește cronica parohiei catolice, că a fost pricina emigrării Românilor, poate fi luată în înțelesul de: inundație, foamete sau altă nenorocire naturală; dar ea poate, foarte bine, să fie luată în înțelesul de: rană, bici, bătaie, cu substrat politic, că, adevărat, Români, din cauza severității ordinului împărătesc Maria Teresia, care urmărea, prin metoda colonizărilor, germanizarea Banatului românesc, să fi fost alungați, în mod forțat, din comună, iar casele și moșia lor să fi fost date coloniștilor germani, cari apoi au dat comunei numele de Neudorf.

Se pare că «plaga» aceasta din urmă a provocat exodul Românilor din Nero. Se naște, însă, întrebarea: Ce-a făcut stăpânirea habsburgică-catolică cu Români pe cari i-a isgonit din Nero? I-a luat și i-a așezat în Nerăul de azi, Dugasela de odinioară, cum susțin istoricii maghiari, ori că i-a respirat prin comunele românești din jurul Lipovei?

Prima ipoteză pare o adevărată bizarerie, și chiar nebunie, căci este de neînchipuit ca stăpânirea străină, care urmărea distrugerea elementului românesc din Banat, să fi luat pe Români dintr'o localitate cu pământ sterp, neroditor, și să-i așeze într'un loc cu pământ din cel mai roditor. Dar, să presupunem că Români singuri, nesiliți de nimeni, din cauza cutărei nenorociri: foamete sau inundații, au părăsit comuna Nero. Și în cazul acesta, este cineva așa de naiv să creadă că stăpânirea austriacă, care a parcelat încă din 1717 pământul Banatului, fixând, după bunul plac, locurile ce aveau să fie colonizate cu colonii germane, să fi admis ca Români să se așeze și să înființeze o comună pur românească în regiunea în care cu puțin timp înainte, comune românești ca: Teremia, Tomnatic, Vizejdia, Lovrin, Comloșel, Jimbolia etc. au fost complet evacuate de populația băstinașă românească și colonizate cu coloniști aduși din Germania? Iată atâtea și atâtea argumente cari pledează împotriva aserțiunilor inventate de is-

Toriografia maghiară, cu privire la întemeierea comunei Nerău. Inscripția dela 1816, de pe mineiul luni Aprilie, tipărit la Buda în 1804, este cea mai puternică dovadă că Nerăul de azi a fost locuit de Români cu mult mai înainte de anul 1760sau 1761.¹

După a doua ipoteză, care dealtcum este conformă și cu tradiția păstrată în Nerău și Lipova, Românii alungați din cui-bul lor vechi, din Nero, unii s'au așezat prin Lipova, Miniș și'n alte comune românești de lângă Mureș, iar alții au luat drumul pribegiei așezându-se printre Românii din Sânnicolaul-Mare, Cenad, iar un grup mai însemnat de familii s'au așezat alături de frații lor în comuna Dugasella, căreia mai târziu i-au dat numele românesc de Nerău, întru aducerea aminte de comuna părăsită de lângă Lipova.² Nu este exclus ca — precum vom vedea mai jos — comuna să se fi numit Nerău și înainte de venirea Românilor din Nero-ul vechi. Familii cu onomastica de Bucur, Minișan și Nereanț aflăm atât în Lipova și Miniș cât și în Cenad, Sânnicolaul-Mare și mai ales în Nerău, ceea ce dovedește originea lor comună.

După o altă versiune,³ păstrată tot pe calea tradiției orale, o parte din Românii nerăești ar fi venit, nu din comuna Nero, ci din comuna Mănerău, jud. Arad. Legenda spune că un oarecare Stroia a fost cel dintâiu pribeg care a venit din Mănerău la Dugaselă. El ar fi pus un par la marginea comunei, desemnând strada pe care au să locuiască pribegii nou-veniți. Cu timpul ei ar fi schimbat numele comunei, botezându-o cu numele prescurtat al comunei părăsite, adică Nerău. Ce este adevărat din această versiune nu se poate ști. Prea mult temeii, însă, nu putem pune pe astfel de legende, cari, adeseori — cum este cazul și aici —, se contrazic între ele.

În ceea ce privește numirea comunei, Borovszky susține⁴ că în vechime comuna Nerău s'ar fi numit «Hosszu-falu», pe românește: Satu-lung. Pe vremea Turcilor am văzut că ea se numea «Dugaselia» și «Dugheselia». În actele din veac. al 18-lea, în matriculele și actele parohiei ort. rom., în inscripțiile din cărțile rituale, și'n actele Primăriei comunale, numirea de

1. Vezi Mineiul citat, la cap.: Titlurile cărților vechi și noi, p. 549.

2. Vezi Cronica parohiei ortodoxe-române din Nerău, întocmită de Pr. S. Eichiceanu, paroh.

3. Comunicată de țăranul Gh. Cioban, născ. la 1864, în Nerău, Nr. casei 140.

4. op. citat.

Dugaselia apare sub diferite variante, cu dublu înțeles, și a-nume: «Dugă-Sela», Dugasella, Dugo-selo, Dugo-Sella, Duguszello,¹ Dugaseliște, Dugoseliște, Dugo-Szeliczie, etc.

Numirea Dugo-sello, este traducerea în sârbește a ungurescului «Hosszufalu», adică Satulung. Dug însemnează: lung, iar selo: sat sau comună. Numirea de Duga-Sela are înțelesul de «Satele-lungi» literalmente tradus, dar mai de grabă înseamnă «Comuna lui Duga».² Care din aceste două numiri este mai veche și mai adevărată? Pentru Dugo-sello nu avem nicio dovadă veche, serioasă; în schimb pentru Duga-selo, pe lângă defterul dela 1581, matriculele și actele parohiale vechi, avem și sigilul vechi de ceară al primăriei comunale. Sigilul are forma cercuală. În partea de jos are gravat un patruleter, — ciuntit, în segment de cerc, la colțurile de sus —, cu literile «C. D.» în mijloc. Din dosul patruleterului răsare un arbore cu creangă mare, deasupra căreia zboară o pasere mare. Deasupra acestei pajuri nobilitare este inscripția: «Dugasella».

Literile C. D. înseamnă, probabil: Districtul Cenadului —, de care s'a ținut de fapt, în vechime, comuna —; sau: Comuna lui Duga. Inscripția precizează, însă, că într'adevăr este vorba de Comuna lui Duga. Cine să fi fost acest Duga? Cu toată probabilitatea a fost un nobil căruia regii maghiari, înainte de căderea Banatului sub Turci, prin anii 1551—1552, pentru niscaiva merite ostășești sau de altă natură, i-au făcut donație comuna aceasta, care, în vechime, desigur că purta alt nume, pe care, însă, nobilul Duga l-a înlocuit cu propria sa onomastică. De ce neam era acest Duga, este greu de spus. Judecând însă după sârbescul «sella» se prea poate să fi fost de neam sârbesc, și să fi venit în Banat prin anii 1530, pe vremea Comiteului Banatului Paul Chinezul, când, de groaza Turcilor năvălitori, vreo 50.000 Sârbi, amestecați cu Români macedoneni și timoceni, au părăsit Serbia așezându-se parte în Sirmiu, parte pe lângă termurii Dunării, Tisci și ai Mureșului, în Bacica și Bănat aflând aici pe Români la căminele străbune».³ Pentru serviciile ostășești, prestate pentru apărarea nouă patrii față de repe-tatele atacuri turcești, imigranții și mai ales conducătorii lor au

1. Jokly Lipot: *Torontálmegyei iránytű* ... 1880, p. 299.

2. „Duga” este nominativul plural alul „Dug” și înseamnă „satele” — „Duga” mai înseamnă și — curcubeu, iar „Dugo” — mult timp.

3. Nicolac Tincu—Velea; *Istoria bisericească politico-națională a Românilor peste tot, Sibiu, 1865 p. 69.* — Dr. Borovszky: *Torontál v. p. 389.*

fost încărcăți cu o seamă de privilegii din partea regilor maghiari. Printre ei va fi fost și Duga, care, după nume, putea să fie Român macedonean.

Cum, însă, sârbii nouveniți — datorită destoiniciei conducătorilor lor politici și religioși — au știut dintru început să se impună și să-și câștige drepturi, cari, mai în toate cazurile, s'au făcut în defavorul și prin desconsiderarea celor mai elementare drepturi ale Românilor autohtoni, nu e mirare dacă întâlnim în istoric onomastice de conducători și domni de pământ și nume de comune sârbești în regiunile în cari niciodată n'au locuit Sârbi.

Dar, încă n'am spus tot despre trecutul și numele comunei.

Să încercăm un ultim, cel mai vechi și'n acelaș timp cel mai puternic, argument referitor la anticitatea comunei Nerău. Anume, pe harta Transilvaniei a lui Reychersdorff¹ din anul 1550, figurează și comuna «Nereu». Nu putem preciza de care Nerău este vorba: de «Nero»-ul de lângă Lipova, sau de «Nerăul» de azi. Greutatea provine din lipsa de precizie topică cu care a fost lucrată această hartă înainte cu aproape 400 ani. Faptul că Nereul dela 1550 este situat la vreo douăzeci km. spre miazăzi de râul Marisus (Mureș) — cum în realitate este așezată comuna Nerău —, ne face să credem că este vorba de Nerăul de azi, căci Nero-ul de lângă Lipova era așezat aproape de Mureș — numai la vreo 2. km. depărtare —, și, ca atare, îi era ușor autorului hărții dela 1550 să-i precizeze așezarea.

Și apoi, însași numirea de «Nereu» și nu «Nero» cum se numea comuna din locul Neudorfului de azi, ne îndrituește să credem că este vorba de comuna Nerăul de azi.

Dacă într'adevăr Nereul dela 1550 este identic cu Nerăul de azi și, precum am văzut, avem toate motivele să credem că este, atunci cad dela sine toate încercările istoriografilor maghiari de a da altă origină decât cea românească comunei Nerău. Cad deasemeni și presupunerile după cari coloniștii din Nero sau Mănerău au botezat comuna Dugasela cu numele comunelor părăsite.

Totuși, coloniștii au un merit, acela de a reaminti băștinășilor numirea străvechie a comunei, care înainte de a fi fă-

¹ *Am văzut harta la Expoziția Antirevizionistă din palatul ziarului „Universul” din București, în 14 Mai 1935.*

cută plocon nobilului Duga s'a numit «Nereu», și care numire s'a perpetuat pe calea tradiției până în zilele noastre.

Că afirmatiunile acestea nu sunt lipsite de temei istoric ne dovedește o inscripție făcută la anul 1768 — deci numai la câțiva ani dela presupusa întemeiere a Nerăului prin Românii din Nero — de către preotul Ion Popovici în Liturghierul său tipărit în București la 1729, în care el spune apriat că este din «Neräu» și nu din Dugasela. Inscripția sună astfel:

«Aceasta carte (liturghier) este a lui Ion Popovici din Neräu și sau (am) scris în luna lui Martie 2 zile 1768.»

Și în Sfânta Scriptură întâlnim acest nume. «Nereu» era onomastica unui învățecel de-al sf. ap. Pavel. Se amintește de el în epistola către Romani, la cap. 16, versul 45. Ne întrebăm: Nu cumva printre coloniștii romani așezați în Neräu, chiar pe timpul lui Traian, se vor fi aflat și ucenicii de-ai sfântului Nereu, cari din respect și recunoștință față de sfântul care i-a chemat la mântuire să li dat numele acesta, comunei ocupate și colonizate de ei? Că Neräul se poate număra între coloniile romane ne dovedește mulțimea obiectelor casnice de factură romană aflate în cuprinsul comunei. Cu ocaziunea unei săpături într-o grădină din Neräu între alte obiecte s'au aflat și 2 monede romane de argint purtând inscripția: «Diva Faustina». Preotul Săviu Bichiceanu a donat monedele liceului «Andrei Șaguna» din Brașov.

Este mai presus de orice îndoială că numele de Nereu sau Neräu dovedește îndeajuns vechimea și originea romană a comunei. — care împotriva tuturor vijeliilor trecutului a rămas romană și românească până în ziua de azi.

Până la 1781 comuna era populată numai de Români. În acest an imigrează, din comunele învecinate, cu osebire din Marienfeld-Teremia, o seamă de familii germane, cari încălă au și fost împroprietărite, fiecare cu câte o sesiune (22 jug.) pământ, de către Camera erarială. A doua imigrare de germani în Neräu, și deci a doua împroprietărire a lor are loc la 1792. Despre așezarea și împroprietărirea germanilor în Neräu, cronica parohiei romano-catolice relatează astfel:

«... Germani autem vicinorum pagorum, polissimum Marienfeldenses, hic ab Ex: Camera Regia sessiones coloniales obtinentes, primum anno 1781, et dein anno 1792, aliis adhuc

sessionibus distributis, plures hic sedes fixere...»¹.

În prima jumătate a veacului trecut, domnul comunei și al pământului era contele Gyulai din Tribswetter,² Tomnaticeul de azi. Autoritatea acestui conte nu se mărginea numai asupra comunei și a locuitorilor ei, cari erau un fel de iobagi, supuși la robote și dijne apăsătoare, ci avea drept de control chiar și în biserică. Ca dovadă ne servesc socoșile bisericesti din anii 1810—1853, cari oșebit de organele legile eclesiastice: parohiale, protopopești și diecezane, sunt revăzute și de inspectorul domeniul «Dominium Tribswetter» Ioannes German.

La 1810 din partea primăriei comunale Nerău subseriu socoșile parohiale următorii reprezentanți comunali: Sima Mihai eșcut (jurat sau consilier comunal), Sima Firiu cumeț, Constantin Mihai, Filip Martin, Achim Tot și Iosif Tipei cumeți; iar din partea parohiei preotul Ioan Oprean și tutorii sau epitropii: Teodor Popovici și Filip Martin.

În fruntea primăriei comunale, până la 1816 erau numai Români. În acest an sunt numiți sau aleși în «anlistea comunala», adică în Consiliul comunal, alături de jurații și cumeți, sau consilieri români și câțiva germani, având în frunte pe «judele», «kinezul» sau primarul român Sima Mihai.

La 1826 socoșile bisericesti sunt revidiate de către: Constantin Mihai «jude», Sima Mihai, Onu Fisan, Sima Mariaca, Nestor Ardelean, Marian Bucur, Pavel Lucaci, Gh. Cristea Tanasie Băran și Despot Templian jurați și cumeți; — la 1823 de către: Iova Martin jude, Iova Aibu, Toma Ștefan, Sfania Mihai, Petru Isac, Gh. Crista, Gh. Marinea, Sima Stoi, Eremie Mihai, Gh. Minișan, Teodor Minișan și Eremie Barbu, jurați.

La 1821 semnează socoșile bisericesti: Teodor Popovici «jude»; — la 1827 Gh. Crista «jude», Gh. Minișan tutor; — la 1834 Sima Mihai «jude»; — la 1835 Nicolae Chiței «jude», Gh. Crista tutor; — la 1837 Gh. Minișan «birău»; — la 1841 Pavel Sârbu jude — la 1842—1848 Dinu Lucaci «biro», «jude»; — la 1848 Simeon Cioban «biro», Georg Hunyâr «jurat», Eremie Fumor, Petru Barbu, Gh. Popovici, Eremie Mihai, Petru Mihai, Nic. Băran și Eremie Barbu, semnează în numele comunității bisericesti. Primarul Simeon Cioban la 1848 se mai întitulează «kinez», iar la 1851 «birou». Eremie Fumor «tutor și eșcut» la 1851.

1. *Vezi: Protocollum Historiae Parochiae Dugoszelensis, p. 1. (manuscris).*
2. *Dr. Dr. Borouszky Samu. Torontál vármegye, I, c.*

Ultima socolă, sau ultimul bilanț al parohiei ort. rom., la 1853 este semnată, din partea primăriei, de către Iosif Piar, «richter».

Așadar, abia la 1853 — pe timpul absolutismului Bach — a putul ajunge, în Nerău, un primar de neam german.

Dacă aceste date prețioase nu ni s'ar fi păstrat — și se păstrează și astăzi cu sfințenie — în arhiva parohiei ort. române, n'am fi avut posibilitatea să le cunoaștem din altă parte. Căci actele vechi din arhiva primăriei comunale au dispărut pe vremea ocupației sârbești din 1918—1919.

Tot din arhiva parohiei ortodoxe cunoaștem și numirea oficială veche a comunei. Sigilul de ceară amintit, al primăriei, s'a păstrat până la 1834. În acest an sigilul vechi poartă o inscripție nouă, ungurească, în loc de «Dugasella»: «Dugoszella község petsétje Tor(ontal). Vár(megy)e. ker(ülete)», iar în locul literelor C. D. s'a pus anul «1834».

Până la 1830 sigilul de ceară al parohiei ort. rom. n'avea inscripție. În acest an sigilul, purtând icoana Pogorîrii Duhului Sfânt, are următoarea inscripție sârbească — mărturie a jurisdicției bisericesti exercitată de ierarhia sârbească din Timișoara asupra parohiilor române ortodoxe din Banat —: «Peceat Paroh Terkve Dugoselskia».

În registrul socolilor susamintit, alături de semnăturile persoanelor oficiale sunt aplicate în ceară roșie sigiliile autorităților respective: al parohiei și al protopopiatului — sârbeșe, al primăriei — ungureșe, iar al Domeniului — latinesc.

Pe harta veche a comunei, dela 1877, este aplicat sigilul cu inscripția: «Torontal megyei Dugoszelo község 1861». Primul sigil cu inscripție românească al parohiei ort. rom. are inscripția: «Sigilulu Biserici Grec(o-orientale). Resar(i)lene) din Dugoselo 1865». Mai târziu numirea oficială de Dugoselo se schimbă în Nerău.

În toate actele oficiale ale primăriei și parohiei comuna figurează până la 1871 numai sub numirea veche de «Duga» — sau «Dugoselo». Din acest an ea primește numirea străveche de «Nereu», sau «Nerău», sau pe ungurește Nyerő, pe lângă numirea de Dugaselo sau Dugoselo, care obvine în acte până la finea veacului XIX. Dovadă sigilul primăriei care, din acest an, poartă următoarea inscripție: «Nyerő-Dugoszello 1871». De la 1890 comuna se debarasează total de sârbeșcul Dugoselo,

și rămâne numai cu numirea de Nerău. Schimbarea aceasta se oglindește în noua inscripție de pe sigilul comunei: «Torontál megye, Nagysz. Miklosi járás Nyerő község 1890». Din 1919 — anul eliberării de sub jugul milenar — sigilul primăriei poartă inscripția: «Primăria comunei Nerău. Plasa: Sânicolaul-Mare. Județul: Timiș-Torontal», servind ca dovadă și mărturie despre nouile realități politice și naționale, ce-au luat naștere în urma marelui războiu.

În concluzie, trebuie să știe că numirea de Dugoselo era numai numirea oficială a comunei; în vorbirea curentă, însă, locuitorii comunei precum și locuitorii din împrejurimi nu întrebuințau niciodată această numire, am putea spune artificială și străină, ci ei cunoșteau și numiau comuna întotdeauna cu numele ei străvechi de Nereu sau Nerău, cum o numesc și azi.

La Primăria comunală — precum am amintit mai sus — nu ni s'au păstrat acte vechi, pe temeiul cărora să putem reconstitui, din toate laturile ei, viața comunei politice Nerău. Cele câteva acte, provenind din ultimele 3 decenii ale sec. 19, nu prezintă prea multă importanță; cuprinsul lor fiind mai mult de ordin administrativ și de gospodărie comunală. Actele cele mai vechi sunt: un protocol despre ștarea disperată a comunei: «Nothstands Protocoll der Gemeinde Dugoszello» din anul 1866, când a bătuit holera, și harta comunei Dugoszello dela 1 Noemvrie 1877, întocmită de Bela Némethi și ing. Carol Matejka. Pe contrapagina pătrățelelor de carton din care este compusă harta semnează următorii: «Johann Thomas Richter (primar), Ioanu Mezinu jurat, Simeon Cioban, Matjas Bruder, geschforener (jurați sau consilieri) Opreatu j(egy)zö (notar), D. Mezinu jude II.»

Matriculele: născuților, cununaților, și morților, dela Ofițerul stării civile, datează din anul 1894. Datele matriculare până la acest an se pot afla numai în matriculele parohiale.

Pe baza actelor dela parohia ortodoxă și a celor dela Primărie am putut reconstitui următorul șir de primari și notari cari au gospodărit și administrat comuna Nerău:

Primari: Sima Mihai 1816, — Const. Mihai 1820, — Iova Martin 1823, — Teodor Popovici 1824, — Gh. Crîsta 1827, — Sima Mihai 1834, — Nicolae Chipeiu 1835, — Gh. Minișan 1837, — Pavel Sârbu 1841, — Dinu Lucaei 1842, — Simeon Cioban 1848, — Iosif Piar 1853 (până la 1870 lipsesc datele) —, Anton.

Hunyar 1870, — Francisc Bingert 1874, — Ioan Thomas 1877, — Iosif Chipeciu 1880 jude I. și Georg Franz jude II., — Anton Hunyar 1882, — Gh. Mezin 1884, — Ioan Beer 1890, jude I. și Ștefan Stroia jude II., — Pavel Fumor 1891, — Filip Anton 1899, — Eremie Mezin iunior 1902, — Iosif Bruder 1906, — Pavel Fumor 1914, — Cristof Ebinger 1917, — Ioan T. Cioban 1917, — Filip Fisan 1920, — Gheorghe Marinea (nr. casei 214) 1921, — Eremie Mezin iunior 1926, — Ștefan Minișan 1929, — Milentie Minișan 1931, — Gheorghe Ștefan (nr. 280) 1932, și Gheorghe Sârbu din 1933 până azi.

La 1880 — precum ne relatează Iokly¹ — antistea comuna-lă avea următoarea formațiune: Primar: Iosif Chipeciu. Vice-primar: Gh. Franz. Jurați: Ion Barbu, Mitru Barbu, Mihai Franz, Petru Weiler. Tutore orfanal: Ion Mezin. Notar: Ion Oprean.

În reprezentanța comunală: Virilști: Ștefan Oprean, Danilă Mezin, Anton Hunyar, Ion Mezin, Pavel Fumor, Matei Heger, Carol Filip, Iosif Herezog, Anton Filip. Aleși: Ștefan Cioban, Gheorghe Baran, Simion Barcu, Valer Popovici, Ilie Crișan, Teodor Tempian, Gheorghe Isac, Ion Mihai, Nicolae Sirbu și Leontie Minișan. Așadară, consilierii aleși toți au fost Români.

Notari: Peterhely la 1870 (până la acești an nu cunoaștem notarii comunei). — Aurel Oprean 1874, — Ioan Oprean 1874 — 1890, — Kalman Tötösy subst. 1891, — Iosif Reizler 1919, — Ioan Nagy — 1919, — Marlin Kunst — 1921, iar dela 1920 actualul notar Antoniu Fugulean.

Actualul Consiliu comunal, ales în 1934, are următoarea componență: Primar: Gheorghe Sârbu. Ajutor de primar: Petru Weiler. Membrii Consiliului: De drept: Preot Silvia Bichiecan, paroh, Ioan Tempian — Învățător-director. Aleși: Teodor Andrei, Eremie Barbu, Petru Barbu, Dimitrie Barbu, Iosif Isac, Lazar Sârbu, Carol Stecher și Petru Ieschek. Funcționari comunali: Vlăscie Barbu, casier, G. Isac secretar, I. Gheșan ag. de urm. Plăeși: Ion Ardelean (prais) și Ion Ardelean (torel). Eforia comunală: Președinte: Gh. Mezin (nr. 131). Membri: Ilie Gheșan și Ioan Tempian, dir. șc.

Viața comunei Nerău, în toate manifestările ei: naționale, culturale, bisericesti și economice, o aflăm încrestată în bătrâneștile însemnări făcute de preoți și dascălii români pe mar-

1. *Torontálmegeyi iránytű ... pag. 299.*

ginea cărților de ritual din altarul și strana bisericii. La capitulul despre cărțile bisericești se pot vedea toate aceste însușiri prețioase, ce proiectează o luminoasă rază de lumină asupra trecutului oarecum întunecat al comunei Nerău.

În continuare, servindu-mă de cronicile parohiilor: ortodoxă și catolică, voi arăta aici momentele mai însemnate din viața comunei Nerău. La 1831 a bătuit în comună holera, secerând 63 persoane. În anul 1848, când revoluționarii lui Kossuth se apropiară de Nerău, preotul Ioan Oprean, cu mare procesiune religioasă, le ieșă întru întâmpinare, bineventându-i, și în numele comunei întregi îi roagă să cruțe viața locuitorilor. Rugăciunile preotului român domoliră furia răsculaților, cari trecură prin comună fără să facă cuiva vreun rău. După plecarea lor, într-o colibă din vile Nerăului s'a descoperit cadavrul unui oșter ungar, mort în urma rănilor primite în războiul cu austrieii.

Seceta din 1863 a provocat foamea din 1864, când săracilor li se împărțea hrană la Primărie. Pâinea se făcea din coceni de porumb măcinați, amestecați cu făină.

În anul 1866 — din Sept. până la 25 Noembrie — a bătuit din nou holera în comună, cazând jertfa cumplutului flagel peste 100 vieți. Prima victimă a acestui flagel s'a înregistrat la 11 Oct., în casa de sub nr. 81. În scopul protecției vieții locuitorilor s'a distribuit medicamente în mod gratuit.¹

După nenorocirea aceasta, la anul 1870 s'a abătut asupra comunei alta tot atât de îngrozitoare. Anume, revărsându-se Muresul, apele lui au înundat comuna și mai ales hotarul ei, distrugând semănăturile. Săptămâni de-a rândul comuna era o insulă, izolată de restul comunelor. În urma măsurilor de canalizare întreprinse de Primăria comunei, apa s'a scurs spre Teremia.²

La 1 August 1871 a avut loc solemnitatea sfințirii nouăi biserici romano-catolice din Nerău, prin însuși călătorul ei, episcopul Bonaz din Timișoara. Românii, vreo 40 bărbați, îmbrăcați în costume naționale românești, călări și în trăsuri, au întâmpinat pe episcop la marginea comunei; iar intrarea în comună a episcopului a fost anunțată de Români prin bubuituri de trăsuri. Episcopul, plăcut impresionat de frumoasa pri-

1. *Protocollum Hist. Parochiae Dugoszelensis, l. c.*

2. *Ibidem.*

mire ce i-a făcut populația românească, și în urma cuvântului de bineventare din partea preotului Ștefan Oprescu, a răspuns, mulțumind în «limba românească»¹ La banchetul dat în cinstea lui, episcopul a imputat fiilor săi sufletești, că nu era nevoie să zidească o biserică așa mare. Un credincios al său, din Nerău, îi reflectează zicând: «Sperăm că în mai puțin de 25 ani întreg Nerăul are să fie locuit exclusiv numai de Germani, și în vederea acestui ideal am zidit biserică așa mare». Avea amabilitatea numitului creștin — observă preotul Bichiceanu² — a scoate cu totul din comună pe vechii locuitori români. Sunt de mult trecuți cei 25 ani, termenul pus pentru alungarea Românilor din Nerău; dar Români sunt tot aici. Sunt aici și încă cu mult mai bine situați. La 1872, de pildă, din una sutăsesiuni, cât are hotarul comunei Nerău, vreo 18—20 sesiuni erau în mâinile Românilor, restul de 80 sesiuni formau proprietatea șvabilor privilegiați. Azi, după 64 ani, proprietatea românilor s'a dublat. Prin muncă, gospodărie și pricepere ei — Români — ajung, cu vremea, să se reinstăpânească, integral, pe moșia strămoșească.

În anul 1893 ia ființă Corul vocal bisericesc ortodox-român sub conducerea lui Gherga din Chizătău. Corul instruit de Gherga a rămas sub conducerea țaranului Silviu Mezin din Nerău până la 1908. În anul următor, Români iubitori de muzică și cântare aduc pentru instruirea corului pe un oare-care Manea din Chizătău. Cu timpul corul lipsit de conducător s'a destrămat. În 1923 a fost chemat la dirigenția corului țaranul compozitor Nestor Miclea de lângă Oravița. Sub bagheta magică a acestui vestit cântăreț bănățean, corul, compus din 60 persoane, a învățat Liturghia, compoziția Dnei Ioana Ghica-Comănești și un întreg repertoriu de cântece patriotice-naționale. Corul a dat răspunsurile liturgice în biserică și a aranjat mai multe concerte bine reușite în comunele: Nerău, Sănicolaul-Mare, Teremia-Mare, și Giulvăz. A participat și la concursuri de coruri, obținând chiar premii. În 1931 tânărul învățător Ioan Tempianu a format și un cor mixt cu elevii școlii primare,

După plecarea lui Miclea, corul a tânjit din nou. Abia în anul 1932 — prin dragostea și pricepera preatalentatului tânăr

1. Vezi *Frotocollum Hist. Parochiae Dugoszelensis*.

2. Vezi *Cronica parohiei ort. rom. Nerău (manuscris)*.

Gheorghe Țăran, absolvent al școlii superioare de arte și meserii, secția sculptură, din București — corul a fost chemat din nou la viață, și încă la una din cele mai active. Răspunsurile liturgice date de acest cor minunat sunt înălțătoare de suflet, emoționând până la lacrimi inimile dreptcredincioșilor. Tot astfel și concertele aranjate de el. Exigențele vieții pentru asigurarea viitorului chemând însă pe tânărul sculptor la fabrica din Brașov, se prevede că fără conducător Corul va intra într-o nouă perioadă de criză.

În 1903 parohia ort. rom. din Nerău, în scopul de a feri tinerimea de tentațiile beției și a o îndepărta de la cârciumă, a zidit, cu suma de 7400 coroane, o prea frumoasă Casă națională, cu o sală pentru distracții și una pentru lectură. În aceasta din urmă a fost așezată biblioteca parohială populară procurată din venitele corului bisericesc și din ale parohiei, prin stăruințele preotului Silviu Bichiceanu. Acesta, prin mijlocirea vărului său Aurel Mircea, profesor și director la Școala normală din Craiova, a primit pe seama bibliotecii, de la Liga culturală secția Craiova, sumă de 200 cor. din care a cumpărat o seamă de cărți de literatură românească. La intervenția aceluiași profesor, biblioteca primește un mare număr de cărți de la Casa școlilor din București. În 1908 biblioteca s'a întregit cu noi opuri pe speșele bisericii. De atunci și până azi numărul cărților a crescut simțitor, dând astfel posibilitate Românilor de aici să se adape la izvorul culturii și al civilizației.

Pe frontispiciul casei naționale s'a aplicat următoarea inscripție: «Casa Națională a bisericii greco-ortodoxe-române din Nerău 1903».

Inscripția aceasta, însă, n'a fost pe placul autorităților administrative maghiare. N'a trecut nici un an și «fibrăul nebun» renegatul Hadfy (Hadzsici) primpretorul din Sănnicolaul-Mare provoacă parohia ca în termen de 24 ore să șteargă inscripția românească de pe casa națională, pe motivul că «inscripția e vătămătoare pentru stat și integritatea lui, și că în această țară numai o singură casă națională poate exista și aceea are să fie «Casă națională maghiară». «O prostie, o măgărie patentată maghiară — scrie Preotul Bichiceanu — și numai din un creier sec putea să ieșe o astfel de judecată scrâ-

tită, și mai cu seamă în secolul numit al luminelor¹.

Parohia română a atacat ordinul preturei, dar în toate forurile judecătorești a fost respinsă, și, astfel, decisiul preturii ridicându-se la valoare de drept trebuia executat. Fiind provocată din nou a șterge inscripția incriminată și buclucasă, parohia prin preotul Bichiecanu a răspuns prompt: «Noi am pus-o și cui nu-i place depărteze-o». În urma acestui îndrăsacl răspuns «liberăul» dă ordin, de ștergere, primăriei comunale. Din fericire întreg consiliul comunal, în frunte cu primarul, a fost compus numai din români ortodocși, cari — cu toate că erau sub stăpânire străină — au refuzat net și categoric să se supună unui ordin care lovește în amorul și conștiința lor de români. În fața acestei situațiuni ridicole, notarul comunei, un șvab renegat, murdar și licălos² — adevăratul instigator al acestei afaceri —, a angajat un măestru care i-a satisfăcut diabolica-i poftă. Urmele inscripției însă au rămas pe zid. Atunci notarul a pus, în două rânduri, să fie vărăit locul inscripției pentru a șterge astfel și umbra materială a naționalismului românesc. Numai că, inscripția românească imprimată adânc în sulletele Românilor din Nerău n'a putut fi ștearsă de nici o mână criminală străină. Casa națională, numită acum «Casa culturală» are următoarea conducere: Președinte: Sabin Filip Mihai. Vice-președinte: Miletic Minișan. Secretar: Ghiță Mezin. Casier: Vasilie Bobârnac. Controlori: Const. Tempian și Vasilie Danchi.

În 1905 ia lîntă agentura Asociației culturale române «Astra» dependentă de Despărțământul Sânnicolaul-Mare, înființat încă la 1898. În cadrele acestei Asociațiuni, Români nerăenți au dat mai multe serbări cu caracter național și cultural.

La expoziția din București dela 1906, când frații din România au serbătorit 10 ani dela încoronarea Regelui Carol I, și 1800 ani dela cucerirea Daciei prin Impăratul Traian, din comuna Nerău au participat următorii români: Preotul Silviu Bichiecanu, învățătorul Petru Băran, avocatul Dr. Ioan Mezin, comerciantul Pavel Mihai și țăranii frunțași: Pavel Fumor, Eremie Fumor, Gheorghe Mezin, Filip Mihai și Șofron Băran. Acești inimoși români trecând granița au sărutat cu evlavie și

1. *Cronica parohiei ort. rom. Nerău.*

2. *Ibidem.*

lacrimi în ochi pământul scump al României mult dorite și visate. Au fost plăcut impresionafi de primirea caldă, frățească, ce li-s'a făcut pretutindeni în Țara-Mamă.

O lume cu totul nouă, încântător de frumoasă, o privește paradisiacă s'a desfășurat înaintea ochilor lor pe pământul țării-mume. Totul li se părea că le surăde: munții și câmpurile, orașele și satele, frații și florile, și-i îmbie să guste din fructul delicios al libertății naționale.

În orașele principale, frații i-au întâmpinat cu coruri și fanfare, fiind față și toate autoritățile civile și militare, în frunte cu prefectul județului. La Turnu-Severin, fruntașul Pavel Fumör auzind cuvintele de bun sosit pe pământul țării-mume, rostite de prefectul județului, extaziat de bucurie s'a adresat tovarășilor săi exclamând: «Auziți pe fișpanul (prefectul) că vorbește românește!»¹

Sărmanul de el, s'a pomenit cu jugul în spinare, în țară străină, și a crezut că limba lui e vrednică să fie vorbită numai de cei de jos, de țărani; iar prefectul și ceilalți domni mari ai țării trebuie să vorbească numai în limbi streine: ungurește și nemțește, limbi pe cari el niciodată nu le-a înțeles și nici n'a căutat să le înțeleagă. În această primitivitate trebuie căutat misterul conservării neamului!

La București au fost primiți în audiență de către Regele Carol I. și Regina Elisabeta. După ce au participat la grandioasele manifestații naționale și culturale dela Arenele romane, și au vizitat Bucureștii, Curtea de Argeș, Târgoviștea, Mamaia și Constanța, toți au participat apoi la excursia ce a avut loc cu vaporul pe marea Neagră, vizitând Constantinopolul cu toate monumentele lui istorice, și în primul rând monumentală biserica Sfânta Sofia, (transformată de turci în moschee și apoi în muzeu) zidită de Impăratul Iustinian.

Cu cele mai frumoase impresii și cu speranța în suflet de a vedea răsărind pe orizontul Ardealului și Banatului soarele libertății naționale, pe aceeași cale: Constanța—București—Sinaia—Brașov s'au reîntors acasă,¹ aducând sătenilor lor sărutul cald al fraților din țara-mumă, și flacăra sfântă a entuziasmului și a naționalismului genuin, care a cuprins într-o mare vâlvătaie sufletul nerăenților, pregătindu-l pentru marele praznic al Unirii.

1. *Cronica parohiei ort. rom. Nerău.*

2. *Ibidem.*

În Martie 1910 se înființează în comună Oficiul postal, condus astăzi de Silvia Mezin. În 28 Mai același an se activează linia ferată Nerău—Chichinda-Mare, dar la 1919, în urma trasării graniței dintre România și Jugoslavia, se sistază, lăsând comuna fără comunicație, izolată la marginea țării. Abia în 1929 se construiește linia ferată Nerău—Teremia-Mare—Comloșul-Mare. Actualmente șef de gară este Florian Gheza.

În 13 Iunie 1910 comuna Nerău pentru întâia-și dată este luminată cu lumină electrică transmisă de la uzinele electrice din Chichinda-Mare. Odată cu linia ferată Nerău—Chichinda, se întrerupe și curentul electric.

La 8 Iulie 1911 s'a simțit în comună un cutremur de pământ, cu o durată de 2—3 secunde.

Din 14 până la 18 Noembrie 1918 se retrage prin Nerău, în mare desordine, armata germană, complet demoralizată. Pe un preț bagatel, soldații germani, înfrânți de dorobanțul român la Mărășești, vindeau populației tot ce aveau asupra lor: puști, revolvere, haine, cai, trăsuri etc.

După izbucnirea revoluției, în 8 Noembrie 1918, se constituie Garda și Comitetul Național pentru menținerea ordinii. În Nerău garda națională, compusă din 60 gardiști: 40 români și 20 germani, a fost pusă sub comanda sublocotenentului Dr. Coriolan Băran, fost prefect al județului Timiș-Torontal; iar președinte al comitetului național a fost ales preotul Silviu Bichiceanu. Activitatea acestora a fost însă de scurtă durată, căci la 20 Noembrie 1918 comuna este ocupată de armata aliaților noștri sârbi. Pe timpul ocupației sârbești domnea în toate privințele cea mai mare nesiguranță: nici proprietatea, nici libertatea și nici chiar viața nu erau sigure. Românii indeosebi erau prizonieri mai rău ca'n era maghiară. Orice manifestare românească era sufocată și reprimată. Revistele și ziarele românești confiscate, iar scrisorile supuse unei riguroase cenzuri. Înainte de plecare, armata aliată s'a datat la adevărate jafuri. Sub amenințarea cu moartea, soldații sârbi storceau de la săteni însemnate sume de bani. Dela țăranul român Pavel Mezin 3 soldați au luat suma de 1000 coroane, etc.¹ «Noi — scrie preotul S. Bichiceanu — i-am considerat ca prieteni, pe când ei venind la noi au tractat cu noi ca cu cei mai mari dușmani ai lor. Voiau Banatul întreg, și la început priu-

1. *Cronica parohiei ort. rom. Nerău.*

înlămurări ne pregăteau la aceasta; văzând însă că nu-l vor primi întreg au început a se răzbuna asupra noastră. Se vede că noi cruțați de ravagiile războiului, Dumnezeu ne-a dat ca să îndurăm jafal aliaților nostri».¹

La 26. Iulie 1919 armata de ocupație sârbească părăsește comuna pentru totdeauna. Măine-zi Nerăul este ocupat de trupele coloniale franceze, cari restabilesc ordinea și liniștea.

În 8 August 1919 Românii din Nerău au nemărginită fericire de a vedea cu ochii lor realizarea visului strămoșesc. Apariția în comună a celor 8 jandarmi români a însemnat vestea cea bună că de acum încolo Nerăul va face parte integrantă din trupul sfânt al țării-mame: România-Mare, atât de dorită și visată de toată suflarea românească.

În 1921 parohia ort. rom. pune bazele unui fond de 1000 Lei pentru ajutorarea orfanilor de războiu. În Mai acelaș an se înființează cooperativa «Nereanța» cu un fond de Lei 27.750, pentru procurarea articolelor de prima necesitate și cuosebire a sulfatului de çupru (piatră vânătă) realizând câștiguri însemnate.

În 1920 ia ființă «Reuniunea de lectură», în scopul popularizării cărții și a răspândirii luminii în mijlocul țăranilor din Nerău.

Pentru a promova oțelirea corporală și disciplina sufletească, tinerii studenți și elevi din Nerău, în anul 1923 s-au constituit în societate sportivă, amenajându-și o arenă de football.

Din aceleași binecuvântate motive, în 1931 — din inițiativa tânărului Ioan G. T. Isac, elev la Școala sup. de comerț din Timișoara, decedat în anul 1932 și a învățătorului Ioan Tempianu — s'a înființat și aici o filială a «Șoimilor României», cu 60 membri voluntari-activi, având următorul comitet de conducere: Președinte: Ion Tempianu, înv.-dir. Secretar: Iosif Isac. Controlor: Octavian Chipei.

Șoimii și șoimițele, în mod absolut voluntar, sub impulsul naționalismului și patriotismului lor luminat, își justifică existența și-și marchează activitatea prin fapte vrednice de ceață lauda. În anumite zile ei fac exerciții gimnastice și sportive în aer liber. Aranjează sezători culturale și concerte artistice, în comună și jur. I-au parte la toate concursurile și

1. *Ibidem*.

manifestațiile naționale aranjate de centrala «Șoimilor Români» din Sănnicolaul-Mare.

În scopul fortificării credinței strămoșești — care a ținut trează conștiința națională în România de aici și de pretutindeni —; pentru reîncreștinarea sufletelor și pentru a face simțite și deci aplicate în viață adevărurile vecinice ale Evangheliei, mai ales în mijlocul tinerimii, care a cam fost luată de val-vârtejul indiferentismului, caracteristic vremilor turburi de după marile războaie, — în 1928 a luat ființă societatea tinerilor «Sfântul Gheorghe»; iar în 1934 societatea mirenilor «Frația Ortodoxă Română» (F. O. R.) Ambele societăți se conduc după statutele aprobate de superioritatea bisericească, mitropolitană și eparhială, aducând înviorare în suflete și curăție în viață, în moravuri și purtări. Rezultatele sunt mai mult decât îmbucurătoare. Acestei acțiuni moralizatoare este a se mulțumi standardul ridicat de viață morală a nerăenților, care știu să respecte dreptul, proprietatea și viața aproapelui lor. Crime, furturi și alte abateri de acest fel dela legile moralei și ale bunului simț nu se înregistrează aici.

Pe teren economic s'au constituit societățile de vânătoare «Dropia» sub președinția lui Eremie Mezin (nr. 131), și «Epurele», sub președinția lui Gh. Stefan (nr. 280).

Urmând spiritului vremii și devisei latine: «Si vis pacem para bellum» (dacă vrei pace pregătește-te de războiu), și pentru înalte rațiuni politice și naționale de Stat — pentru a preîntîmpina orice tentativă de revanșă din partea dușmanului milenar, retras în carapacea-i naturală, sigilată de spiritul dreptății imanente și de litera tractatelor internaționale —, din primăvara anului curent începând s'a introdus și în țara noastră — după modelul Italiei, Franței, Germaniei, Ungariei etc. — pregătirea premilitară sau preregimentară a tinerilor de 18—21 ani.

În Nerău s'a constituit Sub-centrul Nr. 6 de P. P. cu următoarea conducere: Șef: Sublocotenent de rez. Ioan Tempian. Sub-șef Dinu Tempian. Instructori: Ghiță Fleșeriu, Traian Sofrag, Ghi. Isac (nr. 35) și Dimitrie Găvojdian. Șeful garnizoanei este Eremie Tempian.

Sindicatul Aranca pentru regularea apelor, din Sănnicolaul-Mare, are în Nerău următorii reprezentanți: Picher: Ghiță Mezin. Cantonieri: Todor Andrei și Simfion Chipei; iar supra-

veghearea drumului județean este încredințată cantonierului Cuzman Chipei.

Cât privește situația sanitară a locuitorilor comunei, ea nu este de loc îngrijorătoare, dimpotrivă, este foarte mulțumitoare. Mortalitatea, precum se evidențiază din statistici, s'a redus la minimum posibil. De unde în anul 1790 am avut la populația ortodoxă din comună un număr de 286 morți, în anul 1931 numărul acesta a scăzut la 18, — deci cu '268 mai puțini morți ca înainte cu 111 ani.

Tuberculoza, care înainte făcea adevărate ravagii, în urma

Vedere din strada principală.

Școala, Biserica ort. rom. Casa culturală, casa Pr. Bichtceanu.

săredelirii de fântâni arteziene, a dispărut aproape complet. Nu mai puțin și locuințele igienice, hrana bună și îndestulătoare și vinul gustos au contribuit la alungarea boalelor din cuprinsul comunei. Războiul — ca pretutindeni — a lăsat amora amintiri nu prea plăcute, însă aceste boli lumești, comparativ cu alte comune, sunt foarte reduse și fiind tratate nu prezintă niciun pericol pentru sănătatea restului locuitorilor comunei.

Legea conversiunii datoriilor agricole din 1931, deși ne-dreaptă pentru unii depunători, a adus o destindere și o ușu-

rare generală, salvând dinaintea licitației sigure multe averi grevate cu datorii făcute în anii buni și îmbelșugați de după război, și mai ales în anii de devalorizare a leului, de inflație progresivă, când — prin anii 1928—29 — a ajuns să se vândă suta de kg. grâu cu 1500 Lei.

Schimbarea calendarului n'a întâmpinat nicio împotrivire din partea nimănui. Și aceasta este o dovadă de maturitatea de gândire și simțire a românilor nerădenți.

*Vedere din strada principală.
Biserica ortodoxă-română și cea romano-catolică.*

3. Locuitorii.

Două părți din locuitorii comunei sunt Români și numai o parte sunt streini, în majoritate Nemți. Ocupațiunea principală a locuitorilor până la 1904 era cultura cerealelor și creșterea vitelor de rassă. În acest an se plantează sute de jughere cu viță de vie americană altoită și europeană. În special sunt plantate următoarele soiuri de viță: Chraeslas, Mușcat, Ottonel, Riesling, Rizling bănațean, Slankamënka, Dincă roșie, Perle de Ciaba, Madlein Royal și Fetîșoară. Azi, din suprafața de 3284 jug. cad. pământ cât face întinderea hotaru-

lui comunei Nerău aproape jumătate este împânzit cu viță de vie, care, de prezent, formează principalul izvor de câștig al locuitorilor. Intreaga sesiune parohială ort. rom., datorită spiritului de economie al pr. S. Bichiceanu, este plantată cu vie. Vinul gustos de Nerău este cunoscut în întreagă țară. Tăria vinului variază între 10—14 grade maligand.

Negustoria și meșteșugurile se restrâng la necesitățile imediate ale comunei. În comună avem un singur băcan român: Tiberiu Măcinic, alături de 2 băcani șvabi. Singurii meșteșugari sunt: bărbieri: 5 români și 4 șvabi; — covaci sau fauri: 2 români și 2 șvabi. Există și o fabrică de sifon și limonadă, proprietarul ei fiind Dionisie Isac, tatăl distinsului și mult apreciatului judecător de Tribunal Dr. Ștefan Isac.

Românii sub toate raporturile: material, cultural, național și moral, nu sunt mai prejos decât conlocuitorii lor șvabi. Instituțiile și societățile lor religioase, culturale, sociale și economice fac îndeajuns dovada superiorității, culturii și civilizației la care au ajuns ei prin: muncă, pricepere și economie.

Dovada cea mai eclatantă a superiorității lor o constituie fără îndoială Buchetul frumos de intelectuali, ce s'au ridicat ca niște stejari falnici din coapsele lor țărănești. Cei din trecut ca și cei de azi — risipiți prin satele și orașele Banatului —, prin pregătirea lor superioară intelectuală, și prin creșterea lor aleasă, în spirit național și bisericesc, au adus și aduc neprețuite servicii neamului și bisericii strămoșești. Unii din ei, prin vrednicie personală, s'au suit pe cele mai înalte trepte ale ierarhiei sociale: administrative, politice și culturale.

Nerăul se mândrește că, în raport cu numărul populației sale, a dat neamului și bisericii: învățători, preoți, profesori, avocați, judecători, medici, ofițeri, notari etc. în număr neasemuit mai mare ca alte comune bănățene. Unii din ei au fost deputați, primpretori, inspectori școlari și unul chiar prefect al județului. Iată și numele lor:

Învățători: Gh. Nicolescu, a absolvat Pedagogia din Arad¹ în anul 1829, — Paul Drăgan în 1831, — Anton Minișan 1831, — Sava Drăgan 1852, — Petru Isac 1855, — Pavel Băran 1859, inv. în Nerău, Pesac și Gruin, — Nicodim Popovici 1859, — Eremie Popovici 1894, inv. penz. în Vâlcani, — Petru Mihai

¹ Dr. Teodor Botiș: *Istoria școlii normale (Preparandiei) și a Inst. teolog. ort. rom. din Arad, Arad 1922, p. 415—500.*

1895, înv. în Toracul-Mic, — Stefan Ștefan 1900, înv. în Izvin, Ieremia Ardelean 1903, înv. în Curtici, — Gh. Băran 1903, — Ioan Cotoară 1907, — Eremie Băran fost înv. în jud. Severin. — Gh. Barbu, înv. în Herneacova, — și Ioan Tempian înv.-dir. în Nerău.

Preoți: Gh. Oprean, a absolvat Institutul teologic din Arad¹ în anul 1843, — Ștefan Oprean 1852, — Terențiu Oprean 1886, fost paroh în Lipova și Cenad², — Filip Popovici 1922, paroh în Saravale.

Profesor: Dr. Gheorghe Popovici preot, profesor la Academia Teologică din Arad, fost revizor eparhial, și până la 1927 profesor în Brașov.

Avocați: Dr. Nestor Oprean, a fost avocat în Sânnicolaul-Mare, câștigându-și acolo merite neperitoare pentru activitatea desfășurată pe terenul național și cultural-bisericesc.³ Dr. Ioan Mezin, avocat în Madoș și apoi primpretor în Peciul-Nou. A fost un fervent sprijinitor al Corului bisericesc, cu care a făcut turnee și demonstrații culturale prin toată plasa sa.

Dr. Coriolan Băran, fiul fostului înv.-dir. Petru Băran, este avocat în Timișoara. Fiind mare luptător naționalist, a fost ales de mai multe ori deputat în Parlamentul României.

Din aceleași motive, în anii 1932—1933 a ocupat înalta demnitate de Primar al Municipiului Timișoara și apoi de Prefect al județului Timiș-Torontal, dezvoltând o activitate prodigioasă pe toate terenele. În aceasta din urmă calitate la cererea autorului acestor rânduri, a contribuit la zidirea Bisericii ortodoxe-române din Jimbolia, care îl numără printre primii ei ctitori. Actualmente îndeplinește și funcțiunea de avocat al domeniului M. S. Regina Elisabeta a Greciei, dela Banloc, jud. Timiș-Torontal.

Dr. Valeric Mezin, fost avocat în Sânnicolaul-Mare, actualmente avocat al județului, în Timișoara.

Judecător: Dr. Ștefan Isac, judecător de Tribunal în Timișoara.

Medici: Dr. Gheorghe Crăciun, medic în Timișoara, — Dr. Ștefan Galetar, medic în Timișoara, — Dr. Ruxandra Marinca, născ. Tempianu, medică în Checia.

Ofițer: Valeriu Bichicean, căpitan în Turnu-Severin.

Notari: Isac E. Isac, notar în Periam, — Silviu Bichiceanu,

1. *Idem*, p. 677—728.

2. *Pr. Gh. Cotoșman: Din trecutul Bănătului, cartea IV. p. 481.*

3. *Idem c. II. p. 161—183.*

notar în Teremia-Mare, — Aurel Văgălău, notar în Iratoșul-Mare, — Eremie Mezin, Livius Chipei și Ilie Andrei, notari-diplomați, fără posturi.

Inspector școlar: Ludovic Cioban, fost inv. în Lunga, director școlar în Sănnicolaul-Mare, revizor școlar al jud. Timiș-Torontal, iar azi pe lângă înaltul post de inspector școlar ocupă și funcțiunea de director la Casa Învățătorilor și pe cea de membru în Comisia interimară a Municipiului Timișoara. Pretutindeni a dat dovadă de o extraordinară putere de muncă și de o înaltă înțelepciune. Ca pedagog desăvârșit, adept al școlii active, își risipește ideile, pe calca scrișului, prin reviste și cărțile pe cari le-a dat la lumină. Împlinind 25 de ani de activitate neostoită în serviciul școlii românești, la 7 Octombrie 1931, peste 300 învățători din județ, în frunte cu Inspector General Dinescu, au ținut să omăgieze, în satul natal, pe acest distins fiu al comunei. Reîntors după 25 de ani la strana din care a plecat, inspectorul Cioban, în fața protopopului Dr. Ștefan Gioroianu, a preoșilor: Silviu Bichiceanu — Nerău, Sever Sebeșan — Comloș, și Gh. Cotoșman — Jimbolia, a credincioșilor și a oaspeților din Biserică, a făcut o nouă și emoționantă confesiune de credință și alipire față de biserică strămoșească ortodoxă și față de tot ce este românesc.

Ingineri: Ing. chimist Ioan Marinca, în Checia, — ing. agronom Sabin Filip Mihai, fost deputat, actualmente președintele Camerei de Agricultură din Timișoara.

Funcționari: Nicolae Crișan, licențiat al Academiei de comerț, funcționar în București, — Nestor Oprean și Sabin Barbu funcționari în Timișoara, — Gh. Tăran, sculptor în Brașov.

Nerăenții vorbesc o limbă destul de curat românească. Jugul de două ori milenar n.a putut să le altereze nici limba, nici sentimentul național românesc. În toate timpurile s'au arătat refractari oricărei tendințe de înstrăinare a patrimoniilor moștenite dela strămoși. Puși în fața primejdiei, refugiul îl găsesec în biserică, cetatea nebiruită a sufletului românesc. De aici respectul, cinstea, și dragostea față de biserică ortodoxă și așezămintele ei slinte. De aici respectul față de obiceiurile și tradițiile religioase dela: Lotez, cununii și înmormântări, cari formează specificul sufletului românesc de pretutindeni. Sufletul lor este așa-zicând sinteza

ortodoxismului și a naționalismului integral românesc.

În schimb, Românii de aici, au comis o crezie față de portul strămosesc, adoptând, atât bărbații cât și femeile, portul nemțesc. Tineretul s'a modernizat cu totul. Aproape nu se nrai poate distinge portul lor de-al orășenilor, cu cari rivalizează atât în modă cât și în lux.

Prosperitatea materială îi face pe unii să-și uite de îndatoririle sufletesti. Mulți, obsedați de gândul îmbogățirii, al confortului și al traiului bun, se retrag în carapacea egoismului lor, trăiesc numai pentru ei singuri, și nu vor să aibe copii. Copiii le turbură liniștea și somnul, îi deranjează și-i incomodează. «Uriciunea pustirii» se va sălășlui în casele multora dacă nu se vor lua măsuri de îndreptare a acestui rău incomensurabil. Până nu va fi prea târziu. O adevărată întoarcere la Cristos și la Sfântă Biserica Lui, o trăire în duh a Evangheliei Lui sfinte va curma răul din rădăcină. Copiii, aceste splendide și gingașe flori, atunci, vor înnoi, ca ale vulturului, tinerețele Românilor nerăenți.

Statistica ce urmează, privitor la natalitatea și mortalitatea din rândurile Românilor ortodocși din Nerău, legitimează pe deplin îngrijorarea noastră:

A N U L	Botezați	Morți	A N U L	Botezați	Morți	A N U L	Botezați	Morți
1781	13	14	1830	49	49	1910	21	25
1782	23	28	1840	45	21	1920	23	31
1783	20	52	1848	53	48	1921	25	28
1784	39	75	1850	51	33	1922	23	46
1785	32	107	1860	48	44	1923	25	19
1786	29	122	1861	32	47	1924	17	21
1787	46	153	1862	55	41	1925	14	23
1788	55	205	1863	50	35	1926	16	42
1789	36	241	1864	42	28	1927	13	17
1790	22	286	1865	46	29	1928	28	22
1791	32	33	1866	48	60	1929	20	21
1792	32	23	1867	37	47	1930	24	25
1793	37	23	1868	36	27	1931	27	18
1794	41	33	1869	46	28	1932	26	22
1795	20	28	1870	47	41	1933	28	20
1800	28	33	1880	50	49	1934	28	18
1810	20	18	1890	22	36			
1820	40	35	1900	22	25			

Statistica populației din Nerău.

a) După naționalitate:

ANUL	Români	Neamși	Unguri	Sârbi	Jidovi	Bulgari	Tigani	Alții	Total
1869									1500 ¹
1880									1474 ²
1890									1511 ³
1900	926	441	5	3	3			24	1402 ⁴
1910	911	478	37	4				30	1460 ⁵
1920	916	491	43					21	1471 ⁶
1927	968	446	68	10		1		52	1565 ⁷
1930	992	421	77	10		3	42	2	1549 ⁸

b) După religie:

ANUL	Ort. rom.	Gr. cat.	Rom. cat.	Protest.	Bapțiști	Mozaici	Alte	Total
1843	963							9
1846	948							10
1896	952							11
1900	906	22	470	1		3		1402 ⁹
1916	950	10	540	8				1508 ¹⁰
1927	964	7	552	14			28	1565 ¹¹
1930	1004	2	539	2	2			1549 ¹²

1. A magyar korona országainak 1900-évi népszámlálása. Budapest, 1902, p. 566.
2. Ibid.
3. Ibid.
4. Ibid.
5. Statistica populației dca Primăria comunală Nerău.
6. Ibid.
7. Ibid.
8. Ibid.
9. Universalis Schematismus cleri orient. non uniti... Budae, 1843/4, p. 126.
10. Aloysium Reesch de Lewald: Universalis Schematismus... Budae, 1846/7, p. 135.
11. Conscriptia parohiei ort. rom. Nerău.
12. A magyar kor. 1900-évi népszám. I. c.
13. Schematismus cleri dioc. Csanadiensis, 1916, p. 73.
14. Statistica Frimăriei com. Nerău.
15. Ibid.

4. Parohia ortodoxă-română.

Parohia ortodoxă-română din Nerău există din vremuri străvechi. Aceasta n'ce spunem noi, ci o spun streinii, cari de obicei caută a ne delraze din drepturile etnice-naționale cât și din cele ortodoxe-bisericești. Asesorul bis. catolic Aloysium Reesch de Lewald scrie că parohia ortodoxă-română din Dugoselo-Nerău este parohie străveche, numindu-o «Parohiam Antiquam».¹

Afirmațiunea această, întemeiată pe acte vechi, răstoarnă teoria artificială a lui Borovszky, clădită pe tradiții tendențioase, că adevărat parohia ort.-română de aici s'ar fi întemeiat odală cu venirea grupului de Români din Neroul vechi. Dela presupusul eveniment și până la 1816,² când preotul catolic A. Reesch scrie șematismul său, au trecut doar 86 ani. Cred că un asemenea interval de timp nu se poate numi străvechi «antic». Accentuez faptul că, în vreme ce șematismul este întocmit pe bază de acte oficiale, emanate dela Consistorul româno-sârbesc din Timișoara, unde este depozitată arhiva cu actele vechi datând de înainte de anul 1700, — atât aserțiunea lui Borovszky cât și însemnarea latină din cronica parohiei rom. catolice din Nerău sunt simple supoziții fără temei, făcute cu scopul învederat de a denatura adevărul istoric, și a induce în eroare pe cercetătorii români.

Cele scrise în Schematismus sunt în deplin acord cu cele afirmate de noi cu privire la anticitatea elementului românesc în comuna Nerău-Dugasela. Este prea natural ca Românii ortodocși de aici să fi avut totdeauna, din timpurile cele mai vechi, locaș de închinare, parohie și preoții lor naționali, cari, cu luminile sufletului lor de adevărați apostoli, le-au luminat calea prin negura veacurilor de sclăvie și robie. le-au șters lacrimile în timpurile de bejenie și i-au condus la limanul libertății religioase și naționale după care au însetat atât de mult moși-strămoșii lor, morși cu gândul la fericirea de care se vor împărtăși cândva nepoșii și strănepoșii.

După cum rezultă din protocolul ședințelor Consiliului (Comitetului) parohial, președinții acestei corporațiuni parohiale, dela înființarea ei, pe baza Statutului șagunian, până azi au

1. *Universalis Schematismus Budae 1846/7, I. c.*

2. *Și'n șematismul dela 1843 se scrie la fel.*

fost: Pavel Fumör 1872—1891, — Gh. Mezin, —1894, — Preotul Silviu Bichicean, —1909, — Timotei Tempian, —1914, și Preotul Silviu Bichicean, care este totodată, conform Legii, și președintele Adunării (Sinodului) parohiale. Intre anii 1887—1931 secretar al Consiliului parohial a fost învățătorul Petru Băran.

Din Consiliul parohial — ales în 1931, pe un period de 6 ani — fac parte următorii membri: Ordinari: Dionisie Isac Gh. Chipei, Pavel Mezin, Ioan Doichiță, Filip Tot, Gh. Mezin, I. Simeon, I. Chipei, Gh. Cioban și At. Muntean. Sup. Petru Popovici, Eremie Sârbu, T. Chipei, Const. Barbu și P. Ardelean.

Epitropi parohiali: Dionisie Isac și Pavel Stroia.

Din Comitetul parohial misionar, ales pe acelaș period, fac parte următorii membri: Ordinari: Nestor Dămian, Iosif Ardelean, I. Crișan, N. Galetar, Gh. Stefan; Isac Jurcan; Eremie Barbu, Nica Drăgan și V. Ardelean, Suplenți: I. Martin, Simeon Chipei, Iosif Stefan, I. Roșu și I. Rotar.

Membri al Adunării protopopești pe ciclul 1932—37: Pavel Mezin.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cântăreți bisericești: Gheorghe Chipei, Silviu Isac, Lazar Stefan, Eremie Barbu, Sabin Bucur, Teodor Demian, Eremie Trifu, Gh. Tempian, Gh. Blaj și Coriolan Demian, acești șase din urmă sunt ucenicii cantorului Gh. Chipei, care îndeplinește totodată și funcțiunea de crâșnic.

Nerăul are o singură parohie organizată, cu un singur paroh. Averele parohiei: o sesiune parohială de 32 jughere, o sesiune cantorală de 8 jughere și una bisericească de 10 jughere.

Parohia ort. rom. din Nerău până la 1865 a stat sub jurisdicțiunea episcopiei româno-sârbe din Timișoara, protopopiatul Cenadului, iar de atunci și până azi stă sub jurisdicțiunea episcopiei naționale a Aradului, protopopiatul B. Comloș.

Unașia încearcă sfărâmarea unității sufletesti a Nerăenților.

Nici Români din Nerău n'au fost scutiți de tentațiile unioniste ale agenților catolicismului și ai maghiarizării. De neînțelegerile dintre preotul Ștefan Opreanu și unii credincioși încăpăținați au căutat să profite pescuitorii în apă turbure, înstreinații neamului și ai legii străbune, în frunte cu preotul unit din Comloșul-Mare, apostatul Petru Grozescu. Ast-

fel, prin uneltiri, promisiuni și meschinării, le reușeste uniților să câștige de partea lor, la 1860, pe un oarecare Iosif Popovici cu încă câțiva nemulțumiți. Autoritatea bisericească timișoreană ia măsuri pentru curmarea răului și astfel și cei câțiva rătăciți o clipă, se reîntorc la matcă.

Hydra unionistă nu desarmează, ci exploatănd, cu aceeași infamie, raporturile încordate dintre preot și credincioșii căpâniți de ambiții deșarte și de conducere în trebile bisericești, își intensifică propaganda prozelitistică de corupere a conștiințelor și de desbinare a Românilor din Nerău. Preotul unit, trădătorul Grozescu, din Comloș, susținut de organele administrației catolice-maghiare, venia regulat în Nerău și asmuțea pe răsvrățiți contra preotului ortodox, reușind, în cele din urmă, să desbina mica parohie în două tabere adverse și învrăjbite, gata de luptă. În 1865 și 1866 un număr însemnat de Români trec la unație, având în frunte pe un anumit Filip Mihai.

Protopopul Comloșului Vichentie Șerbanu cu blândețe și tact pastoral reușește să convingă pe cei nemulțumiți de nedreptatea cauzei pentru care s'au răsvrătit ca și de rătăcirea gravă și cursa în care au căzut, determinându-i pe toți să se reîntoarcă la Biserica strămoșească, restabilind astfel pacea și armonia între frați.

Cea mai însemnată mișcare pentru unație a fost cea din 1888 și 1889, când, în fruntea nemulțumiților, s'a pus fruntașul Pavel Fumor. Pricina ar fi fost tot preotul Opreanu, în sarcina căruia s'au pus mai multe fapte infamante, delapidări de bani din averea bisericească etc. Consistorul din Arad a delegat cu anchetarea cazului pe adm. protopopesc din B. Comloș, Paul Tempea, care și-a adus ca însoțitor pe preotul Vasilie Domșa din Toracul-Mic, mai apoi protopop la Orăștie. Acesta (Domșa), într'o clipă de inconștiență, a comis păcatul de a îndemna pe cei nemulțumiți, că dacă vor să-și ajungă scopul — care era: suspendarea preotului Opreanu — să amenințe cu trecerea la unație, canalul tuturor scursorilor pestilențiale și azilul blestemaților și trădătorilor. A fost deajuns acest nesocotit îndemn ca mișcările pentru unație să se întetească din nou. Deastădată trecerea la unație ia proporții neobișnuite, căci mai mult de jumătate din parohieni îmbrățișează unația. Cei trecuți căutau să-și aducă chiar și preot unit.

Consistorul din Arad, spre a opri valul nemulțumirilor, suspendă din serviciu pe preotul Opreanu, și trimite la fața locului, pentru cercetarea cazului, pe directorul seminarial Augustin Hamsea, starețul de mai târziu al Mănăstirii Hodoș-Bodrog. Cu acest prilej s'a dovedit pe deplin, în văzul și lauzul tuturor, complecta nevinovăție a preotului Opreanu, care a căzut victima insinuațiilor perfide și calomnioase ale agenților catolicismului unguresc, cari, prin astfel de mijloace detestabile, au căutat și încă mai caută să-și îngroase numărul aderenților. Fericitul Augustin Hamsea, prin înalta sa înțelepciune, readuce în staul pe cei rătăciți la unație, și, prin aceeași, pentru a treia oră se frâng ghiarele unației înfipte în sufletul Românilor nerăești.

«Era dealtecum și un păcat strigător la cer a se diviza în două confesiuni mica comună bisericească a Nerăului care număra abia 1000 suflete».¹ Azi, sunt în Nerău numai 2 greco-catolici, sau mai corect: Români catolici de ritul grec.

Cumcă unația a fost o unealtă de maghiarizare a Românilor, și că de fapt ea a pervertit și înstrăinat sufletele românești căzute în mreajea ei o știu prea bine românii nerăești. Cazul notarului român maghiarizat Ioan Nagy, de confesiune greco-catolic, este pentru ei tipic și edificator. Anume, înainte de războiu devenind vacant postul de notar comunal, Românii din Nerău ziceau că mai bine aleg un român unț «corcit», de cât un ungur sau șvab, căci doar un Român tot va fi mai înțelegător față de nevoile lor de cât un strein. Dar amar s'au înșelat. Românul de înainte de război «blând, modest și conciliant» devine în timpul războiului cel mai înfocat ungur, purtându-se, cu Românii cari l-au ales, ca un adevărat tiran și despot, protejând și favorizând în toate împrejurările pe locuitorii șvabi.² El a adus în comurză unguri de pe la odăi și sălășe, ajutându-i spre a se ridica economiceste.³

Și, vai! Câți renegați de talia lui Nagy nu se bat azi pe piept trimbițându-și naționalismul lor, care, pe vremuri, a suferit o cruntă eclipsare! Despre aceștia, însă, vorba Scrip-turii, «rușine este a și grăi».

Baptiștii.

Până la 1920, afară de 2 familii greco-catolice, toți românii

1. *Cronica parohiei ort. rom. Nerău.*

2. *Ibidem.*

3. *Informație primită dela Dr. St. Isac, judecător—Timișoara.*

aparțineau religiei ortodoxe. În acest an se reîntorc din America, ca baptiști, țărani, Valeriu Tempianu și Teodor Despi. În urma propagandei făcute, reușesc să ademenească la răstăcirea lor pe Constantin Fisan cu întreaga familie și pe femeile țărănilor Mihai Barbu și Petru Bratu, în total 6 persoane. În anul următor se prezintă în comună un individ care se dă pe sine baptist, refugiat din Jugoslavia, cu numele de Gheorghe Popescu. Se furișase printre sectari până ce luă în căsătorie pe Maria, fiica neofitului baptist Constantin Fisan. După o convicțuire de 2 ani, dând naștere și na 2 copii, iese la iveală, că individul Popescu este un exroc ordinar, nu din Jugoslavia, ci din România, dintr-o comună din jurul Făgetului; că a fugit de-acasă părăsindu-și soția legiuită cu 2 copii — din cauză că era urmărit de jandarmi pentru diferite exrocierii, furturi și spargerii, comise în timpul revoluției din 1918 —; că a falsificat actul de naștere schimbându-și numele și locul nașterii, și în fine, că a falsificat chiar și certificatul de serviciu militar. În urma denunțului soției legiuite, Tribunalul din Lugoj a emis mandat de arestare contra acestui sectant-baptist-exroc, care, cu ocaziunea cercetărilor, n'a negat nici una din crimele săvârșite. Pentru isprăvile sale a fost osândit la mai mulți ani închisoare.¹

Acest caz, care nu este nici primul nici ultimul la baptiști și la ceilalți sectari, oglindește îndeajuns starea de imoralitate și de decadență din rândurile acelor ce-și zic: frați, aleși și sfinți. Poporul dreptcredincios ortodox, convins de necinstea și fălărnicia baptiștilor, înconjură și fuge de capiștele lor, cari au devenit adevărate cuiburi de rușine și desfrâu.

În timpul din urmă fanatismul sectar a început să părăsească aceste victime ale internaționalismului iudaic și franc-mason. Dovada o dau ei singuri atunci când părăsind capiștea vin la Biserica în care s'au bolezat, împreună cu copiii, pe cari i-a catehizat tot timpul preotul Bichiceanu. Azi au rămas la baptiști numai 2 persoane legal trecute.

5. Bisericile ortodoxe-române.

a) Biserica veche.

După tradiție, până la începutul veac. XIX-lea exista în Nerău o bisericuță mică de lemn, așezată în partea de răsărit-

¹ *Cronica parohiei ort.-rom. Nerău.*

miazăzi a comunei, lângă casa cu Nr. 199, azi proprietatea lui Gheorghe Minișan, supranumit Ciucurel. Bătrânii comunei spun că numita casă era vechea casă parohială. Odată cu zidirea nouăi biserici, la 1810, și casa parohială se schimbă cu cea de sub Nr. 213. Azi, casa aceasta, nu se știe prin ce împrejurări, a ajuns în posesiunea descendenților preotului Ioan Opreanu din Nerău.¹

Când s'a edificat biserica veche, cine a sfințit-o și până când a mai ființat, nu putem preciza. D. Ruvarac, în lucrarea sa despre bisericile ortodoxe din eparhia Timișorii, dela 1758, nu amintește de biserica din Nerău-Dugaselia. Aceasta nu înseamnă că biserica n'ar fi existat în timpul acela. Mai sunt și alte biserici vechi, existente înainte de 1758, ca de pildă cea din comuna Checia, 10 km. depărtare de Jimbolia, unde aflăm preot la 1660 pe Popa Isac,² cari nu sunt trecute în această carte.³ Am putea presupune că Nerăul sau Dugaselia prin anul 1758 să fi avut altă numire sau eventual nefiind parohie independentă ci numai filie la vreuna din parohiile mai apropiate a fost trecută cu vederea, neprezentând prea multă importanță cu atât mai vârtos cu cât comuna, altcum destul de mică în comparație cu celelalte comune din jur, a fost locuită exclusiv de Români.

În sprijinul tradiției despre existența bisericii vechi vin cărțile vechi rituale, prețioasele inscripții de pe ele, antimisul dela 1779, două clopote vechi, tronul arhieresc d'n altar și cele câteva icoane pictate în ulei, pe tablă de lemn, în stilul vechi bizantin, rămase dela vechea biserică, și cari azi se păstrează, ca niște relicvii scumpe, în biserica actuală.

Preoții: Antonie, Ion Popovici, Trăilă Popovici și Iosif Popovici, au servit la altarul bisericii vechi. Concludem deci că, acolo unde au fost atâția preoți, despre cari știm, și câți vor mai fi fost despre cari nu știm, trebuia să fi fost și biserică.

Se pare că biserica veche s'a menținut până prin anii 1808—1810. Fie că a devenit neîncăpătoare, fie că a început să se ruineze, Români din Nerău încă din 1809 și-au propus să ridice o altă biserică mai trainică, din cărămidă.

1. *Ibid.*

2. *Matic Sv. Katastig peiki 1660—1666. Glasnik istoriskog drustva n Novom Sadu, Sremski Karlovc. 1931, p. 72, 447 455.*

3. *D. Ruvarac, Temišvarska eparhija od. niena postanka od 1758.*

b) Biserica actuală.

Istoric, plânul și stilul.

Biserica ortodoxă-română actuală, cu hramul «Pogorirea Duhului Sfânt» din Nerău, așezată în mijlocul comunei, pe strada principală, lângă școala confesională și'n fața primăriei comunale, s'a edificat din contribuiri benevole ale credincioșilor, în anii 1810—1811. În 1810 s'a colectat în comună dela credincioși suma de: 7804 florinți și 1 crucer, iar în anul următor: 1690 florinți. Sumelor acestora li-s'a adaus venitele bisericii de 1300 fl. 59 cr — În aceste venite figurează și donația contelui Gyulai Adalbert, domnul pământului, precum și sumele vărsate bisericii de primăria comună, încassate, de aceasta din urmă, sub titlu de pedeapsă, dela diferiții infractori și călcători de lege.

Edificiul bisericii, partea arhitectonică, afară de podobebele interiorului, a costat :10.556 fl. 69 cr. Aici nu intră prețul cărămizii, care a fost făcută și arsă în comună de însiși enoriașii parohiei, și aceasta se evidențiază din împrejurarea că în socoile parohiei, până la 1811, nu se vede să se fi cheltuit ceva pentru cărămidă. Toate materialele necesare clădirii: țiglă, cărămidă, lemn, fier, var, nisip ...au fost aduse, ca pretutindeni unde s'a construit biserică ortodoxă, în mod gratuit de credincioși.

Edificiul propriu zis al bisericii se termină în anul 1811, căci arhitectul își primește ultima rată de 1733 fl. 39 cr. În acest an se și sfințește biserica prin protopopul Cenadului, Nicolae Nicolici (1810—1816) din Sânnicolaul-Mare, ca delegat al episcopului din Timișoara, Ștefan Avacumovici (1801—1822).

Stilul bisericii este cel baroc vienez, împământenit aici de macedo-români. Biserica se aseamănă ca stil, plan și elevație cu bisericile române din: Igrış, Comloș, Valcani și cu cea veche româno-sârbească din Sânnicolaul-Mare. Trăsăturile și formele arhitectonice prezintă aceeași svelteță și eleganță ca și la bisericile amintite, numai că sunt mai reduse ca proporții.

Descrierea externă a bisericii.

Dimensiunile bisericii în exterior: lungimea: 21.50, lățimea naosului și a pronaosului: 8.83 m., grosimea zidului: 1.23 m.,

Înălțimea până la cornișă eca: 8 metri. Absida altarului, cu 5 laturi, este mai îngustă ca naosul dreptunghiular. Forma crucii bisericii are numai în interior, prin adăogirea transeptului luat în grosimea zidurilor laterale.

În elevație edificiul este construit din cărămidă arsă, tenue și spoit în culori de apă cu var. Soclul fără profil și puțin pronunțat. La fațadele dela miazăzi și miazănoapte sunt aceeași firide dreptunghiulare, cu partea superioară în semicerc, în număr de cinci, respectiv zece, ca și la bisericile ort. rom. din Vălceni și Igrış. Cele dela capătul fațadelor, ca și la bisericile amintite, sunt puțin adâncite în zid, mai mult imitații.

În firidele mediene, la naos, sunt două uși dreptunghiulare, în partea de sus în segment de cerc, fără chenar. Deasupra ușii se profilează un lintou în formă arcadată. Ușa are două canate din lemn tare, cu ușciorii și pragul tot din lemn. În partea de sus a firidelor sunt ferestrele lungărețe, dreptunghiulare, cu partea superioară în arc plin-cintru, cu chenar la fel din lemnuri simple, ce răsar de pe o banchiză proeminentă. Cercevelele și pervazurile din lemn. Geamurile de sticlă obișnuită. Cele două ferestri din firidele dela capătul fațadelor dinspre apus sunt oarbe, având forma unor nișe. Probabil că ele erau cândva pictate.

Între firide sunt cunoscuții pilastri angajați în zid, cu baze și capitele profilate. Deasupra capitelor, încingând biserica de jur împrejur, este o friză de muluri simple, suprapuse, apoi o bandă netedă și în fine cornișă proeminentă și cu o frumoasă profilatură de tencuială, încheie zidăria exterioară a bisericii. Biserica este acoperită cu șindrilă de lemn. La absida altarului, pe fiecare din cele 5 laturi sunt firide-imitații. În axă este o fereastră ce luminează altarul. Pe coama acoperișului absidei stă înfiptă «crucea românească» de tinichea.

Cu fațada dela apus se împreună, într'un întreg armonice, turnul dreptunghiular, înălșându-se, deasupra pronaosului, cu o sfelteșă și elansare majestuoasă asemănătoare turnului bisericii sârbești din Sănnicolaul-Mare. Baza pătrată a turnului este cu puțin mai ieșită ca zidul bisericii. Marginile turnului ca și ale fațadei bisericii, sunt împodobite cu pilastri angajați. În axa bisericii este ușa dreptunghiulară, cu partea superioară în formă de arc deschis, fără chenar. Deasupra ei este o fereastră,

cu partea de sus în semicerc, având același clienar ca și cea
dela portalul bisericii din Comloș. În spațiul dintre fereastră
și ușă, un fragment de cornișă sau un brâu adumbrește ur-

Biserica ortodoxă-română.

mătorul grafit: MDCCCX, precizând anul edificării bisericii.
Alături de fereastră, în fațada bisericii, sunt 2 nișe de forma
și mărimea celor dela fațadele laterale. În 1909 s'a zugrăvit

În ele diferite scene biblice, cari au rămas până la 1921, când pictura — deteriorată — a fost acoperită cu un strat de spoială gălbuie ca și fațada bisericii.

Sus, deasupra capitelor, urmează acelaș coronament de frize și muluri, cari, ca și cornișa, se întrerup deasupra portalului, lăsând un spațiu deschis. Pe capetele cornișei se realizează, înălțându-se, un fronton triunghiular, în timpana căruia este fresca ce reprezintă hramul bisericii: Pogorîrea Duhului Sfânt peste s. apostoli. Fresca, lucrată în 1909, este bine reușită, și se menține încă în stare bună.

De aici în sus se înalță turnul degajat, prezentând în liniamente generale aceleași forme și trăsături ca și turnurile descrise în volumele anterioare. Deasupra frontonului este o ferestruță aproape pătrată, cu chenar la fel. La margini, între cornișa de bază și cea de încheiere, sunt pilastri angajați, cu bază profilată, fus neted și capitel doric. În axele turnului sunt 4 ferestri asemănătoare cu cea de deasupra portalului, având pentru deschidere table de lemn. La locul obișnuit, adumbrite de cornișa ce încheie zidăria turnului, sunt cele 4 ceasuri cercuale, montate la 1851, costând 747 fl. 17 cr. Acoperișul de lemn al turnului, cu modulațiuni baroce, este învelit cu tablă de aramă roșie. La partea bulbucată, pe cele patru laturi ale acoperișului, între ghirlande de flori și frunze sunt fixați numerii: 1909, anul remanierii și al restaurării bisericii. În vârful turnului, pe un glob de tînichea galvanizată și aurită în foc, stă înfiptă «crucea românească» din acelaș metal. Crucea este legată cu pământul prin parafulger. Înălțimea turnului până la cruce este de 30 metri. În 1892 partea degajată a turnului, năruindu-se în urma unui uragan puternic, a fost complet refăcută. Tot în acelaș an a fost acoperită biserica cu sindrila, și s'a renovat exteriorul. În 1909 avu loc o nouă și radicală renovare și restaurare atât a exteriorului cât și a interiorului bisericii. Renovarea externă s'a făcut — pe baza devizului întocmit de arhitectul Ioan Alk din Sănnicolaul-Mare — de către măestrul tinichigiu Eremie Biri, întreprinzătorul lucrărilor, și de tâmplarul Pavel Sabo, ambi din Măcău (Ungaria). Renovarea s'a făcut pe speșele bisericii și a costat 5500 coroane.¹

1. Vezi socoșile și Cronica parohiei ort. rom. Nerău.

Descrierea internă: pictura, icoane, vase etc.

Interiorul bisericii este de o candoare vegetală. Formele plastice, sculpturale și picturale, rivalizează în supleță și vigoare cu cele arhitecturale și toate la un loc fac să planeze asupra interiorului o armonie cercască și un duh de sfințenie desăvârșită.

Bolta semicilindrică «berceaux» este întărită de 6 arcuri dublouri, paralele între ele, ale căror împingeri cad pe un dreptunghi angajat de zid, suprapus unei console etajate, ce vrea să imiteze capitelul unui pilastru angajat, al cărui fus se lungeste în jos numai 80 cm. La altar pilastrii angajați în zid, cu fus neted și capitel profilat, primesc împingerile arcurilor dublouri, ce susțin bolta, mai joasă ca cea a naosului. Suprafața arcurilor dublouri este acoperită cu zugrăveală ornamentală, în diferite culori și stiluri. Consolele imitează marmura roșietică. Bolta între dublouri ia forma de calotă în sfert de sferă. Pictura propriu zisă, din fiecare travee sau calotă, este încadrată cu minunate motive ornamentale. Pereții sunt spoși în culoare verzuie, fără alte motive decât acele ce încadrează ferestrele, larg evazate în interior. Pictura decorativă murală, a pereților și a boltei, a fost executată de zugravul Albert Nandor din Timișoara, în anul 1909.

Altarul și în interior are forma pentagonală cu 5 laturi. În perețele din față este o firidă semicilindrică, cu partea superioară în semicerc, rezervată scaunului de sus. În laturile oblice sunt alte două firide: în cea dreaptă, închisă cu ușă de lemn, se păstrează: cărțile rituale, litierul, cununiile, prăznicarele pictate pe tablă de lemn și tinichea, și vestimintele preotești; în cea stângă, deschisă, de un cuier suspendă stibarele ministranților. Dintre odăjdii, cea albastră de mătase este donată de Eremie Mezin și soția sa Marta la 25 Dec. 1897, iar cea albă de mătase, în preț de 35 0cor., este donația lui Pavel Mezin, din 1905.

Firida proscomidiei, încadrată în sculpturi auriile, se închide în partea de sus cu două geamuri de sticlă, iar în cea de jos cu lemn sculptat. În luneta sculptată este zugrăvit, pe tablă de lemn, în ulei, tabloul: Iisus se roagă în grădina Ghetsinani. În interiorul firidei, pe zid, este zugrăvit: Mântuitorul Cristos binecuvântând păharul. La proscomidie sunt: 1. potir de argint massiv cu păharul aurit, 1 potir de metal aurit, din Viena,

donat de Pavel Fumlov, 1 potir vechi de metal ordinar, 1 disc de alamă, 1 disc, 2 stelute, 1 copie, și 1 linguriță de argint și 1 sfeșnic de metal.

În peretele altarului de dreapta este o firidă la fel cu cea a proscomidiei, însă deschisă. În ea atârână două cădelnițe de argint de China, dintre cari una este donată de Gligor Crișan la 25 Dec. 1897, iar în ocnțele laterale se păstrează tămâie și lumini.

Pe pereți, deasupra firidelor, sunt zugrăvite, în ulei, următoarele tablouri, bine reușite, dela dreapta spre stânga: Jertfa lui Noe, Ioan Gură-de-Aur, și arhidiaconul Ștefan, cu inscripția: «Făcut cu cheltuiala lui Ioan și Marta Cioban»; Vasilie-cel-Mare și Grigorie Teologul; Nașterea lui Iisus; toate încadrate în motive ornamentale.

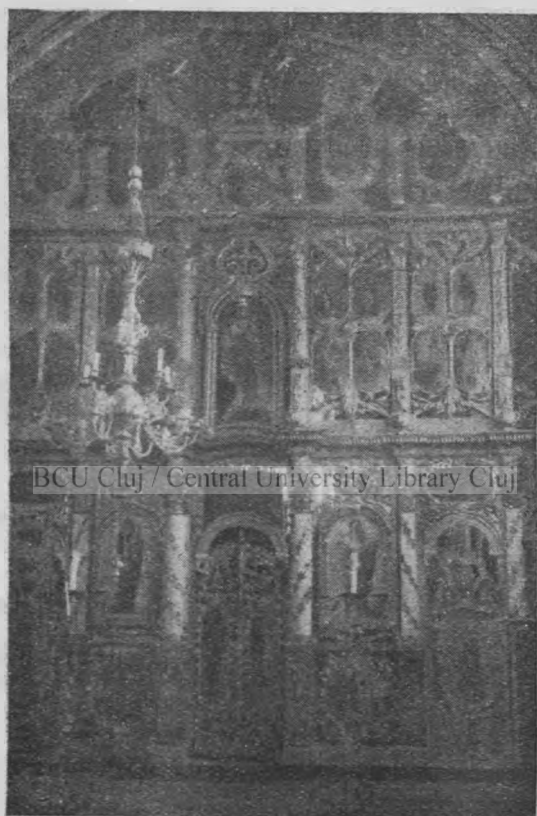
Pe bolta cu fond albastru, presărată cu stele, în mijloc, este zugrăvit «ochiul», simbolul providenței divine.

În mijlocul altarului, ridicat cu o treaptă, stă prestolul din patru stâlpi de cărămidă, tencuit, cu tablă dreptunghiulară de lemn deasupra, cu toate acoperemintele necesare, frumos brodate, cu chenar și cajur, de femeile evlavioase. Pe prestol sunt: 1 chivot de lemn sculptat și aurit, cu trimorphon deasupra, 1 cruce de argint, 1 cruce veche din lemn minulos sculptat, încadrat în argint, 2 feșnice de argint, pe unul este inscripția: «Donat de Ecaterina soția lui Nicolae Crișan 1914», iar pe altul: «Donat de măcelarul Nicolae Crișan, anul războiului 1914»; 4 feșnice de argint în formă de pilastri, donate de: Șofron Băran, Marta Crișan, Ilie Contrea și Gligor Crișan; 1 antimis sfințit de episcopul Ioan I. Papp al Aradului la 1913. În fața prestolului sunt așezate: 1 cruce mare, 1 ripizi și 1 feșnice mari din lemn pentru ministranți. Pardoseala altarului ca și a întregii biserici este din pătrate de marmură gălbuie Kehlheim de Austria, adusă de credincioși cu trăsurile dela Budapesta, în 1850. Costul ei era: 721 fl. 55 cr. Treptele sunt din piatră de gresie.

Iconostasul, este copia fidelă a celui dela biserica ort. rom. din Comloș. Nu numai partea sculpturală: sculptura propriu zisă, coloanele, consolele și cornișele ci chiar și pictura, ca stil, fond și execuție tehnică, este imitată, aproape copiată după cea dela Comloș. Sculptura iconostasului s'a început în 1826 și a durat până în 1829. Părțile sculptate din interiorul

bisericii, în cari intră și tronurile: arhieresc și al Născătoarei, a căror executare s'a început în 1825, de către un sculptor necunoscut, au costat: 1602 fl. 38 cr.¹

Pictura iconostasului a fost executată între anii 1833—1836 de către talentatul pictor român Georgi Boerescu, despre a cărui fecundă și apreciată activitate, după cât știu, nu s'a

Iconostasul (tâmpla) bisericii ortodoxe-române.

scris până acum nimic. Înaintea numelui său pictorul Boerescu pune când prefixul «factor» când «pinxit» ori pingăit. Valoarea personalității lui artistice, judecată după icoanele de aici și cele dela Comloș, cari deasemeni sunt opera lui, și privită prin prisma vremii, în care a trăit, când arta picturală română era încă la începuturile ei, — este necontestată.

1. Vezi socofile și *Cronica parohiei ort. rom. Nerău*.

Tot lui Boerescu i se datorește și prima auritură a sculpturii iconostasului și a tronurilor. Lucrarea aceasta, împreună cu pictura icoanelor dela iconostas și a celor dela tronuri, a efectuit-o pentru suma de: 3650 fl. In această sumă intră și spesele împreunate cu întreținerea pictorului, pe toată durata lucrării. Sculptura a fost ultima oră aurită în 1909 de măestrul Eugen I. Spang din Timișoara. In acest an are loc și restaurarea picturii lui Boerescu.

Ordinea icoanelor pe iconostas — prea puțin diferită de cea dela Comloș — este următoarea:

Rândul I.: Ușile împărătești cu icoana Bunevestiri; la dreapta: Isus, ușa diaconească cu arhanghelul Mihail și Ioan Botezătorul; la stânga: Fecioara Maria cu pruncul Isus în brațe, ușa cu întâiul mucenic și arhidiacon Ștefan, și Nicolae arhieru. Deasupra ușilor împărătești: Cina cea de taină, la cea diaconească, de dreapta: Ungerea picioarelor lui Iisus; la cea stângă; Vorbierea lui Iisus cu Nicodim. Sub icoanele împărătești, dela dreapta spre stânga: Tăierea cap. Ioan Botezătorul, Iisus cu Samarineanca, jertfa lui Avraam și ierarhul Nicolae, patronul corăbierilor.

Rândul II. șir 1. dela stânga spre dreapta: zămislirea s. Ana, Nașterea Născ. de Dumnezeu, Nașterea lui Iisus, Tăierea împrejur, Botezul Domnului, Înțâmpinarea Domnului, Înălțarea Domnului. Pogorîrea Duhului Sfânt, Schimbarea la față, Intrarea în biserică. Adormirea Maicii Domnului și Vestmântul Preacuratei;

Rândul II. șir 2: Cei 12 apostoli cu semnele lor simbolice. In mijlocul rândului II. este icoana mare a Invierii Domnului.

Rândul III.: Șase prooroci cu simboalele lor distinctive în mâini; 12 icoane reprezentând: Drumul Crucii, așezate în semicerc, pe lângă boltă, iar în vârf: Trimorphon. Sub cruce o icoană mică reprezintă: Luarea de pe cruce. Inscripțiile pe icoane sunt cu slove cirilice.

Pe latura din dos a iconostasului, sunt următoarele inscripții: Deasupra ușilor împărătești: «Sau renovat și aurit din nou iconostasul, tronurile și strănile din următoarele contribuiri: Gheorghe Mezin 200 cor., Pavel Fumor 700 cor., Eremie Fumor 500 cor., Eremie Mezin jun. 700 cor., Silviu Mezin 300 cor. și Eremie Mezin sen. 300 cor.» — Pe icoana Născătoarei: «La renovarea internă a sfintei biserici au contribuit cu sume

mai mari următorii: Lazar Mihaiu 300 cor., Filip Mihaiu 200 cor., Pavel Mihaiu 150., Gheorghe Fleșer 200 cor., Axentie Popovici 100 cor., Dr. Valeriu Mezin 100 cor., Văd. Sofia Minișan 100 cor., Nicolaie Ștefan 100 cor., preotul Silviu Bichiecan 200 cor., Petru Băran inv. 100 cor., Iulian Dogariu 150 cor., Văd. Natalia Mezin 100 cor., Dam'ian Isac 100 cor.»

La iconostas sunt 3 candelă de argint. Inscripții sunt numai pe două: 1). Maria în memoria lui Andrei Chipeiu 1868, și 2). «Marta în memoria lui Georgi Medinu 1868».

Pe solec, la sănurile laterale, sunt siranele cântăreților, cu câte trei scaune. În mijlocul arcadei sculptate, deasupra scaunelor la strana dreaptă este icoana ce reprezintă pe un călugăr pictând, iar la cea stângă: Împăratul David cântând din harfă, ambele copiate după cele dela Comloș. Alături de sirane, înălțate pe două trepte de lemn, sunt cele două tronuri, similare cu cele dela Comloș. La tronul arhieresc este icoana: Iisus la 12 ani între Cărturari, iar la al Născătoarei: Fecioara Maria cu pruncul Iisus în brațe, copiată după cea dela Comloș, cu inscripția: «Acestui sânt scaun a Născătoarei de Dumnezeu îndemnat ajulătoriu au fost Mihail Fisanu. Anu 1836». Sub ea icoana: Sărutarea Elisabetei, cu inscripția: «Măreșie suflete al meu pe Domnul și s'a bucurat duhul meu de Dumnezeu mântuitorul meu». La tronul acesta este o candelă de argint cu inscripția: Maria Kipeiu 1868.

Pe solec mai sunt: 1 analoghion cu icoana praznicului și 2 feșnice de fier cu trei brațe. Soleea este luminată de 2 ferestri. Pardoseala ei este mai ridicată cu o treaptă față de a naosului și mai joasă ca cea a altarului, dar la același nivel cu a pronaosului.

În naos sunt 29 jeluiri pentru bărbați, iar în pronaos 18 pentru femei. Cei 8 prapori de mătase și damast sunt donați de următorii credincioși: Victoria Mihaiu la 2 Febr. 1902, Gheorghe Fleșer, Constantin Isac, Herm'ina Fleșer 1920, Gheorghe Marinca bătrân cu soția sa Elena; Pavel Mihaiu cu soția sa Paraschiva, în 5 Aprilie 1838, au donat praporele cel mare roșu, iar în 9 Febr. 1902 praporele cele mare de culoare albastră; avocatul Dr. Ioan Mezin a donat la 3-16 Iunie 1921 steagul corului în valoare de 12.650 Lei.

De boltă, la naos, suspendă 1 candelabru de alamă și 1 de sticlă cristal, iar la pronaos: 1 de metal donat de Filip

Mihaiu la 26 Octom. 1899, în valoare de 100 flor. — Naosul este luminat de 4 ferestri. De pronaos îl desparte 1 rând de scaune, cu un arc «outrepasse» la mijloc, ca la Comloș și Sânnicolaul-Mare. În fața scaunelor, de stânga, în naos, este strana epitropilor. Pe laturile dinspre pronaos ale arcului outrepasse suspendă icoana Mântuitorului și a Precurarei.

Fronaosul bisericii ortodoxe—române.

Fecioare Maria, pictate pe lemn, în stilul bizantin. După tradiție ele provin dela biserica veche și datează de prin veacul XVI—XVII-lea. Pe analoghionul din pronaos este o icoană (25x35), tot așa de veche, pictată deasemeni pe lemn, în stilul bizantin, reprezentând următoarele momente din viața Mântuitorului: Nașterea, Tăierea împrejur, Botezul, Intrarea în

Biserică, Schimbarea la fașă, Invierea și Înălțarea Domnului. Inscripțiile slavone, sunt, în bună parte, șterse. Și icoana aceasta ca și celelalte două, provenind tot dela biserică veche, se bucură de o deosebită venerațiune din partea credincioșilor.

Pilastrii de bază ai turnului, ca și la biserică ort. romă din Sânnicolaul-Mare, sunt atașați la zidurile laterale ale pronaosului. O arcadă semieliptică, cu chenar la fel, din toruri și cavele, sprijinită pe cei doi pilastri susține corul, cu balustradă din cărămidă, zugrăvită cu motive ornamentale. Sub cor la intrarea în pronaos se formează o boltitură pe care este zugrăvit cerul înstelat, având în mijloc «ochiul» providenței divine. Deasupra corului, sprijinită tot pe pilastrii turnului, deasemeni se formează o frumoasă arcadă semicirculară, cu muluri bogate, ce susține bolta corului, mai joasă ca cea a pronaosului și a naosului. Pe cheea arcadei este următoarea inscripție: «Renovată prin contribuiriile credincioșilor în anul 1909». Pe bolta corului sunt zugrăvite stele, iar în mijloc simbolul muzicii: lira. De boltă suspendă un cancelabru de metal. La dreapta intrării în pronaos este scara ce urcă la cor și de aici în turn la clopote; iar la stânga intrării este o mică încăpere în care se păstrează: baldachinul, lada cu vestmintele preoțești uzate, etc. și cristelnița semicilindrică, din ciment, atașată de zid. Pronaosul este luminat de 2 ferestri iar corul de una.

Bolta naosului și a pronaosului a fost zugrăvită, pare-se pentru întâia — și dată, în 1909, odată cu tablourile de pe pereții altarului, de către pictorul academic Carol Wolf din Budapesta. Pictura boltei, lucrată în ulei, cu o tehnică măestră și cu o remarcabilă putere de analiză spirituală artistică este: reală, vie, sugestivă chiar impresionistă. Perspectivele și peisagiile minunate ce le oferă diferitele tablouri sunt evocatoare de locuri și împrejurări ce stau în cea mai strânsă legătură cu istoria mântuirii noastre. Fumul luminilor de parafină, într'un timp relativ scurt, au stricat mult această vișuroasă pictură. Ordinea diferitelor tablouri pe boltă este următoarea:

Traveea I. la naos, deasupra soleei: Sfânta Treime, în mijloc, iar în unghiuri cei 4 evangheliști cu semnele lor simbolice.

Traveea II. la naos, dreapta: Liniștirea mării; stânga: Samaritanianul milostiv.

Traveca III. naos, dreapta: Vindecarea orbului din naștere; stânga: «Lăsați pruncii să vină la mine».

Traveca IV. la pronaos, dreapta: Învierea tânărului din Nain; stânga: Iisus umblând pe Mare.

Toate lucrările de imfrumusețare a interiorului bisericii, efectuate în 1909, au costat: 6000 cor. Sfințirea bisericii, artistic remaniată, s'a făcut de către episcopul Ioan I. Papp al Aradului, la 7—20 Iunie 1910, odată cu jubileul de 100 ani dela zidirea bisericii. Sfințirea și jubileul au dat ocaziune la entuziaște și grandioase manifestări religioase, naționale și culturale-artistice, la cari au participat, pe lângă poporul dreptcredincios și întreaga intelectualitate română din jur. Episcopului și suitei sale li s'a făcut primire princiară, cu banderile de călăreți, cu costume și steaguri naționale românești, cu coruri, cu arcure de triumf, iar casele și strada principală împodobită cu drăperii naționale, flori și verdeță. Sunt semnificative cuvintele de bineventare, adresate Episcopului său de către preotul-paroh Silviu Bichicean, care, între altele, a spus: «Acest locaș nu este sfințit prin Arhiereu, căci ei nu voră această. Nu au voit ei, înaintașii noștri, să o sfințească prin arhiereu, căci când era biserica lor nouă și frumoasă ei erau sub ierarhie străină și mașteră. Când însă trecură sub ierarhia cea adevărată, ierarhia iubitoare a neamului nostru, biserica se învechise. Noi în semn de stimă față de înaintașii noștri am renovat acest sfânt locaș și'n scopul sfințirii lui V-am rugat I. P. S. ca să osteniți la noi».¹

Despre aceste înălțătoare festivități s'a scris în ziarul «Tri-buna» din Arad, la 11—24 Iunie 1910 Nr. 121, apoi în organul eparhial «Biserica și Școala» Nr. 24 din 13—26 Iunie 1910; iar «Drapelul» din Lugoj în Nr. 64—1910 a scris între altele: «O sută de ani în istoria unei biserici românești înseamnă o propășire gigantică culturală și morală. Proba acestui adevăr au dat-o nereenții, un popor de model, la Rusalii, când cu mărire și-au serbat jubileul bisericii lor artistic restaurate».

Clopotele vechi și noi.

Dela biserica veche au rămas două clopote. În 1810 se cumpără încă două. În 1844 se sparge clopotul mare vechi.

1. *Cronica parohiei ort. rom. Nerău.*

și se topește din nou pentru suma de 157 fl. 43 cr. — Spăr-gându-se încă o dată este retopit în 1868. În acest an se sparge și celalalt clopot vechi. În locul lui, Grigorie Minișan și soția sa Ioana fac altul, pe cel mare de azi, cu suma de 1690 cor. În 1886 s'c cumpără încă un clopot, așa că în acest timp biserica avea în total 5 clopote.

În 30 Noemvrie 1916 un subofițer maghiar însoțit de 20 soldați se deplasează în comună spre a rechiziționa clopotele. Mulțumită abilității și jertfei credinciosului Pavel Fumor a fost cruțat clopotul cel mare. La gară clopotele au fost preluate de un ofițer, care invită pe preotul Silviu Bichiceanu să sălăjească un serviciu religios asupra clopotelor și să vorbească credincioșilor, cari, cu mic cu mare, cu lacrimi în ochi priveau la trista ceremonie a sacrificării clopotelor lor dragi și scumpe. Preotul a refuzat: «Am refuzat aceasta — zice preotul Bichiceanu — căci plângea satul întreg cu mine împreună, și fiind cazul prea dureros pentru noi, ba știindu-l și necreștinesc au avcam lăria creștinească a lăuda această faptă. Am preferat deci cu jale în suflet a tăcea și a nu face din acest prilej trist, sărbătoare.»¹

Clopotele luate de unguri «spre a face un nou serviciu și necunoscut până aici, adecă nu de a jeli pre cei morți ci a omori pe cei vii,»² purtau următoarele inscripții:

I. Clopotul cel mic, în greutatea de 20 kg.: «În 1886 fiind preot Ștefan Oprean as. const. și episcopii Simeon Băran și Ioan Mihai. Novotny Temesvár».

II. Clopotul al doilea, în greutate de 110 funți: «Ezen harango! öntötte Hilezer Ignác Bács Ujhelybe és uj modor szerint felszerelte Pozdech Jozsef Pésten 1868. Sub dom. Imp. și Rege Francisc Iosif I. S'a retopit în anul 1868, preot Ștefan Oprean, Episcop Teodor Minișan».

III. Clopotul al treilea, numit de drot, în greutate de 200 funți (cca. 107 kg.): «Goss Mich. Iacob Iungbauer în Temesvar Anno 1810». — Curavit E. M.»

IV. Clopotul numit «Cel bătrân», în greutate de 105 funți (222 kg.): «Goss Mich. Iacob Iungbauer în Temesvar Anno 1810».

Greutatea totală a celor 4 clopote era de: 409 kg., și au fost răscumpărate cu suma de 1636 cor.

1. *Ibid.*

2. *Ibid.*

1 Clopotele de azi poartă următoarele inscripții:

I. Clopotul cel mare: «Campana S. Biserici a Dugoselii-Nereu cu speșele lui Grigorie Minișan și Ioana în eterna lor memorie, fiind preot Ștefan Oprean Epit. Teodor Minișan și Nicolae Chipei, jurat Eremie Fumor, cas. Eremie Chipei. Format în propria Lib. Noul mad. Aflament Hflczer I. Pozdefti în Pesta 1868».

II. Clopotul al treilea, cu diametrul de 75 cm. în greutate de: 239 kg.: «Clopotul bisericii ort. române din Nerău, făcut prin dăruirile credincioșilor în anul 1923. Turnat fabr. Hönig în Arad».

III. Clopotul al doilea, cu diametrul: 60 cm., greutatea: 125 kg.: «Dăruit bisericii din Nerău de frații Eremie Mezin jun. și Pavel Mezin cu familiile lor 1923. Turnat fabr. Hönig în Arad». Acești frați au jertfit pentru clopote Lei 20.000.

IV. Clopotul cel mic, cu diametrul: 45 cm., greutatea: 52 kg.: «Dăruit frații Pavel și Eremie Fumor cu familiile lor. Turnat fabr. Hönig în Arad 1923». Aceștia au dăruit pentru clopote Lei: 8500.

Cele trei clopote din urmă au fost cumpărate cu suma de Lei: 62.625, colectată dela credincioși, prin stăruința preotului Silviu Bichiceanu și a înv. P. Băran. În 20 August 1923, după actul sfințirii, clopotele au fost ridicate și montate în turnul Bisericii.

Curtea bisericii.

Curtea bisericii, nu prea spațioasă, este împrejmuită, la apus și miazănoapte, pe lângă stradă, cu zid de cărămidă arsă, tencuit și văruit. Pe mijlocul zidului sunt deschizături în formă de cruce greacă. În fața ușilor bisericii sunt uși din grilaj de fier. Pe ușa dela apus este următoarea inscripție, cu slove cirilice de fier: «Ingrădită cu cheltuiala (lui) Eremie (și) Pavel Fumor 1860». Dela ușile bisericii la ale zidului și împrejurul zidului, la stradă, este trotuar de cărămidă arsă. În partea de miazăzi și răsărit, mărginindu-se cu școala confesională, acum de Stat, curtea este neingrădită. Înăuntrul curții sunt plantați salcâmi, castani și un plop puternic, probabil de o vârstă cu biserica.

Crucea din fața bisericii.

La stradă, înaintea portalului vestic, este ridicată o cruce mare românească, de marmură albă, pe soclul căreia, pe trei

laturi, sunt zugrăvite icoanele: Maica Domnului, s. muc. Gheorghe și s. Ioan evang.; iar pe laturea din față este gravată următoarea inscripție: «Aceasta S. Cruce s'a rădăcat cu chel: (tuiala) lui I: G: T: Mezin 1851». Crucea este împrejmuită cu grilaj de fier cu soclu de piatră.

6. Titlurile cărților vechi și noi: notele de pe ele.

«**Evanghelie**», tipărită în zilele Domnului Mihail-Racoviță Voevod, cu blagoslovenia Mitropolitului a toată Țara Rumânească și exarhul plaiurilor Kir Neofit dela Crit, în București, Tipografia Mitropoliei, 1742.

Notă: «Și pentru ca să se știe când au reposat robu lui Dumnezeu George Popovici la Martie 29 seara la 6 ceasuri anu 1810».

«**Evanghelie**», tipărită în Buda la anul 1812.

Notă: «Aceasta sfântă și de Dumnezeu cuvântătoare Evanghelie este a sfintei biserici a hramului Sfintei Pogoriri Duhului Sfânt a Satului Dugasela, care Evanghelie cu ajutorul lui Dumnezeu sau cumpărat de robul lui Dumnezeu Filip Martin încă fiind viu, victuind dimpreună cu soția lui Ioana. Au cumpărat-o cu banii lui Tata, 25 p. și o cinstește Sfintei biserici ca să fie ei în veci de trebuință, iară lor pentru iertarea păcatelor și pentru vecinica Pomenire, și care se va afla să o instreineze se fie Anafema. In Dugasela 20 Mai 1820. Robii lui Dumnezeu încă vii fiind: Filip, — Ioana, — Maria, — Elena. Scrisam eu Preotul Ioan Oprean Parohi Dugasela. Teodor Popovici Epitrop».

«**Evanghelie**» Sibiu, 1859. Legată în catifea, cu cei 4 evangheliști la colțuri, în mijloc Iisus răstignit, din argint masiv, în baso-relief.

«**Evanghelie**», București, Tipografia Cărților Bisericești, 1895. Legată în catifea roșie; la colțurile școarței: cei 4 evangheliști, în mijloc: Invierea Domnului, iar pe școarța contrară: icoana Pogorării Duhului Sfânt, toate din email, încadrate în argint.

«**Liturgier**», tipărit cu binecuvântarea Mitropolitului Ungro-Vlahiei Kir Daniil, în București, anul 1729.

Note: «Aceasta Liturgie, iaștă a Sfintei Biserici Răsăritului ce are hramul Sfintei Pogoriri Duhului Sfânt care se

afliă în Dugasela la 1829, scris de Mateovici Ioan învătătoriu».

La finea liturghiei s. Ioan, scrie pe mai multe pagini: »Aceasta — carte — este — a (preotu) — lui — Ion — Popo — vici — din — Nerău, — și sau — scris — în luna — lui — Mar — tie — 2 zile — 1768».

Pe ultima pagină tipărită: «Scrisam eu popa Trăilă Popovici.» Pe foaia netipărită: «Spre aducere aminte că din mila lui Dumnezeu am avut sfințire de Diacon prin Inalt Preasfințitul Episcop Jivcovici Panteleimon în Timișoara în 29 Aprilie Anu 1842. Georgie Spătariu Diacon. Iară Preoția după Inalta Hotărâre a puternicului Creator, am dobândit-o în 18 Mai, așijderea în acest Anu 1842».

«Liturghier», Sibiu, 1835.

Notă: «Eu Georgie Oprian m'am Sfințit de Diacon în 18 Ianuarie, dară de Preot în 19 Ianuarie în Annu 1844 în Timișoara de Inalt Pre Sfințitul Domn Episcop Panteleimon Jivcovici».

«Liturghier», Sibiu, 1902.

«Apostol», Sibiu, 1851.

«Apostol», București, Tip. C. Bis. 1894 și 1899.

«Molitvelnic bogat», București, 1832.

«Molitvelnic». Sibiu, 1874.

«Octoich», Buda, 1811.

Notă: «Anu 1817 în luna lui Iulie în 20-a de zile. Cu ajutorul lui Dumnezeu Acest Octoichi care Slujește peste Anu Eu mai jos iscălit cu numele meu îl dau la Hramul și praznicul pogoririi Duhului Sfânt la Satul Dugasella ca să nu aibă nimenea ca să-l instreineze sau să-l mute sau să-l fure, acela om să fie Ana-Tema de Sfintele soboară a Sfinților Părinți, fiindcă omul Bisericii noastre Anume Georgie Krăsta lau dat pentru pomenirea a tot neamul său ca să se pomenască de toți preoții cari vor (fi) următori nouă. Datusau în Dugasela zile 28 Iulie Anul precum mai din sus. Georgie Crăsta, lăcuiitor în Dugasela. VII: Ionu, Marie, Georgie, Floarea, Kiva, Georgița, Mihăilă, Ilca, Parascheva, Ilca Anna, Anuța, Tomma, Ignea, Marta, Georgie, Trăilă și Ilca. Morți: Pascu, Ioanu, Stan, Savu, Ioanu, Stan, Măcinicu Ioanu Neaga Marie, Simeon, Gavriul, Ionu, Eva, Simzianna, Luca Todor Marie, Floare, Anna, Simion, Marie, Dumitru, Florinca Ionu Tomma, Măcinica, Ionu și Anna».

«**Octoich**», Buda, 1826.

«**Octoich mare**», București, Tip. C. Bis. 1901.

«**Ceaslov**», Sibiu, 1870 și 1900.

«**Orologhion**», Caransebeș, 1835.

«**Orologhiu**», București, Tip. C. Bis. 1896 și 1908.

«**Ciaslov**» vechi, fără titlu și dată.

Note: «La anu 1816 Ianuarie 16 Noptia la 3 ceasuri au început vijulia și au ținut până Marți ade. în 18 Ian. la 1 ceas după amez. Și așa au fost de rea cât multe oi or perit și păcurarii or murit. Atuncea și oile noastre și păcurarii o murit: Finu cu oile au ramas în rătu cu țipari. Iară el au vrut să vină acasă și așa au fost de rea vremea că ninge... și îi sor făcut picioarele cât niște butuci de geată și au venit până lângă sat și nau putut merge mai departe și au murit. Insemnez cu Ioan Oprianov Parulu din Vălcani anu 1816 Ianu. 21».

«Eu Ioan Oprian am căpătat Singhelia la anu 1815 Noemvrie 15. Capelan am fost dela anu 1807 până anu 1815 Noemvrie 15».

«**Kiriadromion**», Sibiu, 1855.

«**Triodion**», tipărit în zilele Domnului Io Alexandru Ioan Ipsilant Voevod cu blagoslovenia episcopului Kir Kesarie al Râmnicului, în Râmnic, la 1777.

Note: «Aceasta carte ieste a sfintei biserici a Dugaselii a Iramului pogorării Duhului Sfânt».

«Încă fiind Paroh Ștefan Oprian. — In duratusau Eremie Fumor ge au cumpărat alt Triod pentru ca să fie intru amintire. Scrisam eu Teodor Popovici». (pag. 1).

Pe mai multe pagini consecutive: «Anu 1786 Iulie 20. —

La aceasta carte au dat baba (S)anda se o pomenească Dumnezeu — și pe moșu dumisale anume Ion — Să se aducă aminte care Pr(e)-ot va fi, să facă bine sei pomenească ... cartea aceasta a fost că a dat bani buni — și drepli florinți ... — 10 — și Anuța lui Marian Cionca au dat doi florinți — Georgie Băran un florint, moșa a dat creștari 15 — Ioan Eoari a dat ț20 — Marie Marcului ț20, Paraschiva Boerița ț7, — Baba Ana Ursului ț10, — Iovanca Onci ț7 — Stana Anii ț7, — Marian și baba lui, — Magda au dat ț20 — Sava Simion au dat ț30 — Petru Fisan au dat ț40 Situra Biom au dat ț20».

Pe ultimele, pagini: «Precum am scris eu Ioan Voinolovici

«din Comloș, care sunt magister în Duga-Sela în anul 1791 în Luna lui Ienoiar 29 și sunt de vârstă de ani 18 Care încă «flu-acum» în Dugasela magistor».

«Intru pomenire vecinică va fi dreptul — Anul 1857 în Luna Ianuarie am scris în 16 zile Scrisam'eu ... (numele șters complet) — Lăcuiitor în Duga-Sela». — «In anul 1866 — au fost brumă la Rusalii și au stricat viile, grâu — de nau fost nimic în spic».

«**Triodion**», Buda, 1848.

Notă: «Aceasta sântă bisericicească Carte au plătit-o Eremie Fumior dimpreună cu Soața Sa Elena într-o însași și a părinților) pomenire.»

«**Triodiu**», București, Tipografia Cărților Bis. 1891 și 1897.

«**Antologhion**», tipărit în zilele Domnului Io: Matei Grigorie Gika vv. cu blagoslovenia episcopului Kir Grigorie, în Râmnic, 1752.

«**Didahii** sau Cuvinte de învățătură», de Ilie Miniati, București, Tip. C. Bis. 1897.

«**Strastnie**», tipărit în zilele Impăratului Ferdinand I. cu binecuvântarea Mitropolitului Iosif Raiacici, în Buda, la 1848.

«**Mineele pe lunile Ianuarie-Decemvrie**», tipărite la Buda, între anii 1804—1805. Note sunt pe următoarele m'nee:

«**Minciul lunei Martie**: «Aceasta carte ce se chiamă Minciul ce umblă numai spre luna lui Martie, în 12 Martie 1811 scrisam'eu robul lui Dumnezeu ca să fie vecinică pomenire până a doilea venire». «Scris în Dugaseliște în Martie 1807 George Popovici ucenic».

Minciul lunei Aprilie: «Și lam cumpărat la anu 1806 Teodor Popovici din Dugosela».

«**Insemnare**, — Aceasta să știe și Pruncii cei Mici când au innecat Satu Dugo-Sella, apa au venit dela Simiclușu-Mare de au umblat oamenii cu luntrea și cu vâleele de au venit la Biserică și au făcut și plută de Bălvani de au venit până la Birtaci au stat Plaiurile că au fost innecat Satul dela Biserică partea cătră Simicluș toată și aceasta apă au venit la luna lui Fevruarie 25 și 26 au venit apa la anu acesta 1816 și nu s'au aflat oameni bătrâni să spună că au venit apa în Sat, care n'au fost de o sută de ani nu s'au aflat să știe cineva așa apă cum au fost aceasta Că și peștii au venit cu apă în Sat de au prins oamenii, și aceasta să șină mîntă carei

bătrân să spună aceasta la alt Genunte de Oameni carele săi vor naște că au înecat Satu Dugo-Sela la acest an 1816.

Pe pagina ultimă: «In Semnare. — La anu 1816 a fost vijulie rea la luna Ienuarie 16 dela miezul nopții au poruit și la 17 și la 18 au ținut vijulia și s'au înecat multe oi și ciopoară sau înecat în apă și apa au ieșit în Simiclușu. Mare la 29 de zile Ianuarie și au înecat Simiclușu și au picat multe case de apă și sau înecat și oameni au murit. Care nau fost așa de o sută de (ani cum) au fost aceasta».

Pe pagina penultimă: «Aceasta să (se) știe că au venit apa dela Murăș pe la (h) unca cea mare care nu sau aflat oameni bătrâni să spună că au venit apa pela Pauru popii să ineece Grâu la oameni și oldele la anul acesta 1816 la luna lui Martie 2 zile aceasta Minune, nu sau aflat de o sută de ani să spue cineva că au venit apă pe aicea pe la unca cea mare nu sau aflat să știe cineva din oamenii Bătrâni nu știu aceasta, să țină minte și pruncii cei mici de aceasta apă la annu 1816 in Dugo-Sela in 13 Martie».

Înțelesul adevărat al acestor însemnări este că: un astfel de potop — ca cel descris mai sus — nu s'a abătut asupra comunei în ultimii 100 de ani. Spre întărirea afirmațiunii, — anonimul cronicar — se provoacă des la mărturia necontestată a celor mai bătrâni bărbați din comună, a căror vârstă putea fi între 70—90 și chiar 100 ani. Acești bătrâni au auzit dela părinții și moșii lor de unele revărsări ale Mureșului, dar, susțin ei, că o revărsare năprasnică ca aceasta nu a' avut loc în cei din urmă 100 ani, cu alte cuvinte, între anii 1716—1816. Iată, aici, confirmată lapidar vechimea acestei comune despre care streinii susțin că ar fi locuită de Români, numai dela anii 1760—64. Dacă Românii ar fi avut conștiința imigrării lor pe aceste locuri numai la 1760 atunci cronicarul n'ar fi scris cum a scris. Dela 1760 și până la anul revărsării apei: 1816, au trecut doar 56 ani și deci se putea ști, precis, nu cu aproximație, despre întâmplările mari extraordinare, dela presupusa și inventata lor venire în această comună. Despre alți bătrâni de altă origine etnică nu poate fi vorba. Rămâne indiscutabil faptul vechimii Românilor pe aceste plaiuri.

Pe pagina ultimă a aceluiași minei mai sunt notele: «Scrisam eu Ștefan Teodorovici din Comloșul-mare și am scris.

în 12 Aprilie anu 1811». — «Scrisam' cu Ioan Sandu din Cont-
Toșul-mare și am scris în 12 Aprilie anu 1811».

Minciul luni **August**: «1894 au cercetat nerecienții osândiții
nostri la Seghedin: Dr. Lucaci, Dr. Rațiu, Coroian, Roman, și
Petrovici 19 August s. n.».

Minciul luni **Noemvrie**: «Matheovits Ioannes învățători în
Dugoselo».

Minciul luni **Decemvrie**: «Spre eternă memorie însă-
miez, că la Anul 1863 în 1-a Dechemvrie (dela 9 ceasuri au
inceput a să mișca Aerul a. g. (adecă) au început a bate vântul,
întru atâta cât acoperișele Caselor leau îmbordat, ba
și fundonile și zidurile de Piatră și crucele de Marmore leau
îmbordat și acela a fost vântul Miazănoptal. Au ținut până
la 2 ceasuri după Miezul Nopti. Multe pagube sau făcut și
pe Dunăre Dugasela în 1 Decemvrie 1863 — Teodor Danescu
Învățătoriu». «Accasta carte este cumpărată de Teodor Popo-
vici Epitrop la anu 1806».

«Mincele pe lunile **Ianuarie—Decemvrie**», tipărite în Bucu-
rești la Tipografia Cărților Bisericești, între anii 1908—1910.

«**Penticostarion**», Blaj, 1808.

Notă, pe mai multe pagini: «Accasta Sfântă carte este (a
preotului) — Ion Pop — și paroh al satului Dugo-Selo —
și am cumpărat cu bani buni — cu 30 ge florinți buni și să
fie — cartea aceasta la pruncii a mei — nepoții a lui Nicolae
și a lui Georgie până ce va fi cartea — într-o toaie și
iară Se să — precum biserica nare trea(bă) — la aceasta
carte — numai Pruncii mei — a lor este cartea aceasta».

«**Cantor bisericesc**», de George Bujigan, Arad, 1906.

«**Psaltirea**», tipărită în zilele Domnului Mihai Sturza Vvot
cu binecuvântarea Mitropolitului Sucevii și Moldaviei, Venia-
mîn Costachi, în Iași 1835.

«**Cazanie**» vechie; îi lipsește începutul și sfârșitul.

Note: «Accasta sfântă carte «păucenie» o au cumpărat cu
17 florinți și jumătate și intra cei bani au dat Păcurariu Mi-
hail din Nerău 10 florinți dumisale pomană și tuturor». «Du-
misale se le fie... (șters)... și sau dat în mâna popii An-
tonie... să fie a dumisale... și a pruncilor dumisale». (p.58).

«**Mărgăritul**» sfântului Ioan Gură-de-Aur, Titlul lipsește.
Este tipărit în București, fie la 1691, fie la 1746.

Note: «Accasta Stă Carte — Au — Cumpe — rat — Rista

Kipei — cu banii — Alui — Iovan Argelean — cu bani buni — și gîrepti — florinți — 13 — și lau — cum perat — Dîla popa Radu¹ gîla Simiclăuș Mare la anu 1780⁴. (pag. 32—52.)

«Scrisam' eu Todor Popovici în Anu 1852 și am scris în Luna lui Februarie în 15 zile. Și am scris cu mîna ge țărănă și cu pană ge găină, mîna va putrezi dară scrisoarea în vece va fi». «Precum' aecasta carte am celito din doagă până în doagă în 2 zile și jumătate. Domnul mă va auzi când voiu striga cătră dânsul» (pag. 81).

«Aecasta carte sau Teodosit ge Ioan Gură de aur și am ajuns și noi ge cetim. Simion Barbu — Anu 1757 în 8 Ianuarie (pag. 103.).

«Normalinți Petru Subu fiind învățator în satul Dugaseliste la anul 1804» (pag. 112).

«Săm'n ge homenire — Precumcă în Anu 1869 a fost foamete mare în tot feliu și nu numai în oameni și și în dobitoacie, scrisam ca să să poată afla și peste 100 ani Am scris cu mîna ge țărănă și cu pcană ge găină, cu Andrei Cioban».

«Scrisam eu Iosif Kipei în Anul 1850 în luna lui Ianuarie în 12 zile. Precum' Aecasta carte am celito gela doagă până la doagă și în trei zile o fost gata. În Dugasela». (pag. 122).

Pe pag. 179 și 180 sunt câteva note șterse din cari se mai poate descifra următoarele: »«Ilie Tulonoci — învățatoriu în satul Dugaseliste... 1822».

«Scrisam' eu Savu Drăgan spre aducere aminte în 10 zile a lunei lui Aprilie Anul 1853, precum că în acest Zlatoust să află foarte frumboasă și de lipsă învățatură Carele iaste pentru folosul fiește-căruia adevărat Creștin. Datusau în Dugasela în 10 Aprilie precum' arată Anul 1853» (pag. 215).

«Hristos voskres Izmertvii ismertiu smert Poprav Isusștia vogrobye jivodarova. (Cristos a inviat din morți...); Scrisam eu Georgie Popovici și am scris în luna lui Aprilie zile 22... 1801» (pag. 220). — «Nacu Popovici 18-51» (pag. 222)

«Scrisam eu Georgie Popovici în luna martie zile 26 — 1801» (pag. 231).

«Tiple pentru Chemarea Duhului Sfânt», Arad, 1869.

«Rugăciunea mulțămirii», Buda 1847.

1. Radul Brâncoveanu. Vezi: Pr. Gh. Coloșman. Din tr.c. Banat., c. 11. p. 223.

«Acatister», București, Tip. C. Bis. 1901.

«Catavasier», București, Tip. C. Bis. 1907.

«Aghiazmatar», București, Tip. C. Bis. 1907.

«Prohodul», București Tip. C. Bis. 1896.

«Panahidă», București, Tip. C. Bis. 1899.

«Carte de Te-Deum», București, Tip. C. Bis. 1915.

Pe unul din **antîmîsele** vechi, păstrate în biserică, este următoarea inscripție în slavonește: «Acest sfânt și dumnezeesc jertfelnic care s'a edat spre slujba nesângeroasă (a trupului și sîngelui Domnului Dumnezeu și Măntuitorului nostru Iisus Cristos după tradițiunea sfintei biserici răsăritene) cu binecuvântarea Prea Fericitului Domnului Domn Arsenie al patru-lea din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop de Ipek, al tuturor Sârbilor și Bulgarilor, al litoralului mării, Bosniței, al ambelor maluri dunărene și Patriarh al tuturor popoarelor Ilirice. Anul 1743 în Viena. Cu drept spre slujba dumnezească în biserică Pogorîrea Duhului Sfânt din localitatea «Dugo-Seliczie» Sfințit prin Prea Sfințitul și Prea măritul dreptcredincios Episcop al Timișorii Moise Putnic, consilier intim al Majestății Sale cezaro și regese-apostolic în Timișoara, 13 August 1779».¹

Pe **epitaf** este inscripția: «Georgi Boerescu — factor 1836».

7. Seria preoților ortodocși-români cunoscuți.

Popa Antonie, este cel mai vechi preot despre care ne-a rămas ceva urmă, și probabil că a servit prin anii 1730—40, sau poate și mai înainte.²

Ion Pop, căruia sârbii i-au pus în coada numelui un — vici, făcându-l Popovici, servește cu mult înainte de anul 1768,³ căci la 1781, când încep a se purta matriculele, era deja în pensiuine. Preoții următori: Trăilă, Trifou și Iosif sunt de bună seama fiii săi. Din conscripția dela 1787 se vede că preotul Iosif Popovici avea 2 fii: pe Nicolae și pe Gheorghe, pe cari popa Ion Pop, ce se întitulează pe sine «paroh al satului Dugo-Selo», în însemnarea ce-o face în Pentecostarul

1. Vezi *Cronica parohiei ort Nerău*.

2. Vezi *Însemnarea din Cazanla veche*.

3. Vezi *nota din Liturghierul tip. București. 1729*.

dela Blaj, îi numește «nepoții» săi. Dacă cel de-al treilea a fost fiul său presupunem că și ceilalți doi: Trăilă și Trifon au fost deasemeni fiii săi, căci preoția pe acele vremi era ereditară. Dacă popa Ion Pop la 1781 era deja în pensie atunci, cu toată probabilitatea, a început a servi în Nerău de prin anii 1740, sau chiar și mai înainte. A murit în Nerău la 20 Februarie 1808, precum se evidențiază din matriculele bisericii.

Trăilă Popovici, a servit ca paroh în Nerău înainte de 1781, căci nu figurează în matriculele bisericii.¹

Trifon Popovici, — 1781—1782.

Iosif Popovici s'a născut în Nerău la 1753.² Servește ca paroh din 1783 până la moarte: 28 Iunie 1817. Sub înțeleapta sa păstorire s'a zidit biserica.

Petru Molnar, paroh în Sănnicolaul-Mare, a administrat parohia din Nerău dela moartea preotului Iosif până la 21 August 1817.

Ioan Oprean, era fiul preotului Ilie Oprean din Vălcani, unde a servit în calitate de capelan, între anii 1807—1817.³ La 21 August 1817 este instituit paroh în Nerău, unde servește până la moarte: 5 Septembrie 1855. Avea singhelie dela episcopul Timișorii Ștefan Avacumovici (1801—1822). În timpul păstoririi sale se înfrumuseță interiorul bisericii.

Gheorghe Oprean, fiul preotului Ioan Oprean, s'a născut în Nerău la 23 Aprilie 1820. După ce a absolvat liceul în Carloveș și Teologia în Arad la 1843, a fost hirotonit preot, în Ianuarie 1844, de către Episcopul Timișorii Pantelimon Jivovici, fiind capelanul tatălui său până la 25 Septembrie 1848, când trece ca paroh la Vălcani.⁴

Ștefan Oprean, al doilea fiu al preotului Ioan Oprean, s'a născut în Nerău la 1826. A studiat gimnaziul și Teologia în Arad. La 23 Iulie 1850 a fost hirotonit preot de episcopul Timișorii Pantelimon Jivovici, pentru parohia din Nerău, unde până la moartea tatălui său a servit în calitate de capelan, iar de atunci și până la moartea sa: 18 Septembrie 1896, ca paroh.⁵ Avea singhelie dela episcopii: Samuil Mașireviți al Timișorii și

1. Vezi nota din Liturghierul tlp. București. 1729.

2. Vezi conscripția parohiei ort. rom. Nerău din a. 1787 și 1808, la arhivă.

3. Vezi protoții din Vălcani.

4. Ibid.

5. Vezi *Conspectul procoșmei tract. protopop. B. Comloș din 1882, și Cronica paroh. ort. rom. Nerău.*

Procopie Ivacičoviici al Aradului: A avut 4 feciori: Ioan, notar în Nerău, Nestor, avocat în Sânnicolaul-Mare și mare îndrumător al românismului din Banat; Terentie, preot în Cenad și Gheorghe, agricultor în Nerău.

Despre acest preot se spune că și-a iubit deopotrivă: Altarul, Neamul și glia strămoșească, de care se simțea legat cu toate fibrele trupului și ale sufletului său. Ca preot observa cu strictete regulele tipiconale și rituale. La serviciile divine era pedant și punctual și pretindea în biserică liniște desăvârșită. Până și clopotele trebuiau trase după indicațiile și regulele date de el. Enoriașii i-a crescut în acest spirit religios, cu toată rigoarea. Era aspru cu cei îndărătnici și blând cu cei buni și docili. Timpul liber îl petrecea la lucrul câmpului. Crucea și plugul erau prietenii lui nedespărțiți. Unelele economice și casnice și-le prepara singur cu multă îndemânare. Urmând linia de gândire și simțire a înaintașilor săi, popa Opreanu a fost și un mare și înflăcărat român. Nu înțelegea, pentru nimic în lume, să-și precupețească naționalismul său curat și luminat. În chestiunile naționale românești se arăta dărz și neînduplecat.

Era în timpul unei alegeri de deputați și propaganda electorală se desfășura cu febrilitate. Exponenții maghiarismului mișunau pretulindeni în acaparare de voturi. Prin mijloace demagogice, prin fel-de-fel de promisiuni irealizabile socoteau că pot ademenii pe «olăh»-i și mai ales pe popii lor să le dea votul. Într'una din zile, popa Ștefan fiind la arat de grâu, a venit la dânsul un candidat de deputat ungar să-i solicite sprijinul și votul. Popa Ștefan, care susținea pe candidatul Românilor, Vicențiu Babeș, și care avea oroare față de tot ce era ungiuresc, văzând pe candidatul ungar, ce descindea dintr'o trăsură elegantă, în loc de salut i-a aruncat o privire disprețuitoare, și plecându-se și-a tras cisma mai adânc-pe picior și și-a văzut de treabă, lăsând plugul să tragă brazde mai adânci în pământul strămoșesc, profanat o mie de ani de asiaticii venetici. Iar candidatul, decepționat și infuriat pe acest îndrăsnel popă «olăh», cu buzele umflate s'a îndepărtat, amenințând.

Consistorul din Arad apreciind fecunda-i activitate pe terenul: pastoral național, și economic-social l-a numit asesor

consistorial; iar episcopul Procopie Ivăcișcovici i-a conferit dreptul onorific de-a purta brâu roșu.

În cei din urmă ani ai vieții având de suferit mult din cauza tristei stări în care a ajuns fiul său, Ioan, fost notar în comună, care a și fost întemnițat, pentru anumite iregularități în oficiu, s'buuciumându-se își pierde mințea. Moare în Nerău la 18 Septembrie 1896, după o păstorire de 46 ani.¹

Silviu Bichiceanu s'a născut în Lipova la 21 August 1869. Studiile liceale le-a urmat în Blaj și Brașov iar cele teologice în Arad. S'a căsătorit în Sânnicolaul-Mare, la 23 Iunie 1893. În 21 Iulie același an este hirotonit preot de episcopul Aradului Ioan Meșianu, pentru parohia din Lipova, unde servește în calitate de capelan până la 1 Martie 1896, când trece la Nerău, unde, până la 18 Septembrie 1896, servește în calitate de capelan, iar de atunci și până azi ca paroh, investit cu singhelie, la 29 Ian. 1897.

Preotul Bichiceanu prin calitățile și activitatea sa se integrează în pleiada acelor mari și luminați preoți ai neamului cari cu sacrificiul vieții au luptat bărbătește pentru triumful ideii naționale românești. În 1893, împreună cu alți doi preoți din Lipova, binecuvîntăzată acțiunea luptătorilor memoran-diști, pomenind la serviciul divin pe cei trei mari mucenici ai Neamului: Horia, Cloșca și Crișan, — în locul împăratului austro-ungar Francisc Iosif I. — În timpul ocupației sârbești se opune cu îndârjire și demnitate ordinelor emănate dela «Narodna Uprava», și neînfricat pomeneste în biserică la sf. Liturghie în locul regelui sârbesc Petru I., pe: «Marele Consiliu și Marele Sfat al Națiunii», precum a hotărît marea Adunare națională din Alba-Iulia, la 1 Dec. 1918. Pentru felul cum a știut pune biserica și școala confesională în serviciul cauzei sfinte românești, a fost decorat cu: Ordinul Coroana României în grad de Cavaler, cu Răsplata Muncii pentru Biserică cl. II.; iar Episcopul Aradului Dr. Grigorie Ghi. Coșșă² l-a distins cu brâu roșu. Părintele Bichiceanu a fost ales senator în primul Parlament al României Intregite, 1919--1920. Actualmente este membru la Scaunul și Adunarea protopopească B. Comloș, și secretar al Asociației clerului Andrei Șaguna-secțiunea Arad.

1. Datele l-am primit, parte dela notarul penz. Aurel Opreanu, dom. în Sânnicolaul-Mare, parte dela Pr. Silviu Bichiceanu—Nerău.

2. Mort la 25 Mai 1955 în Arad.

8. Arhiva parohială.

În arhiva parohiei ort. române din Nerău există următoarele acte, protocoale și matricule:

a) Circularele oficiale episcopoești și protopopești, începând dela a. 1802, cuprinse în «Țercularelor protocol».

b) Protocol de conscripție a credincioșilor ort. rom. din Nerău, dela anii 1787 și 1808. Iată numele câtorva din vechii români ai Nerăului și anul nașterii lor: Petru Chipei și soția sa Ioana 1729, fiul lor Iosif 1754, Lazar Crișan 1740, Dumitru Păcurariu 1741, Sima Simeon 1744, Ioșa Marinea, Costa Săcoșanu, Georgie Bebanu, Dumitru Crișanu, 1745, Martin Righițianu, Marian Opreța, 1749, Toader Boariu 1750, Onu Chipei; Ursu Georgie, Ioan Boariu, Georgie Murariu, Tănăsie Murariu, Mărian Stoicu, 1751, Barbu Munteanu 1751, Ștefan Pavel 1756, Georgie Matei 1758, Pătru Căldărașu 1759, etc.

c) Protocoalele ședințelor comitetului și sinodului, respectiv ale consiliului și adunării parohiale, dela 1872.

d) Protocolul socoților dela 1810. Până la 1843 socoțile s'au purtat în limba oficială sârbească, iar dela 1844 numai în românește. Pe vremea absolutismului, la 1850, socoțile au fost revidiate și de către un comisar cezaro-regese, aplicând clauzula în românește.

e) Matriculele: botezaților, cununăților și morților dela 1781, scrise în românește. Între 1848—49 sunt și matricule paralele în ungurește.

f) Albumul fundațiilor, cuprinzând următoarele legate testamentare sau fundațiuni, făcute de unii credincioși marii-moși pe seama și în folosul bisericii, cu condiția ca să li-se facă anual câte-un parastas: Fundațiunea: «Ana Mihai» de 600 cor., în 1902; «Gligor Crișan», 1 jug. cad. pământ, în 1915; «Ioan Mezin», 420 cor., în 1911; «Preotul Silviu Bichicean», 500 Lei și «Lazar Mihai și soția Elena», 1000 Lei, în 1920.

Arhiva se păstrează la Oficiul parohial din casa proprie a preotului Silviu Bichicean, conducătorul oficiului. Tot aici se păstrează și biblioteca parohială constatatoare din 800 volume.

9 Cimitirul ortodox-român:

Cimitirul cel vechi era la marginea dinspre răsărit a comunei. Ultima cruce de lemn a dispărut înainte cu vreo 10

ani. În acest cimitir sunt înmormântați preoții: Trăilă, Trifon și Iosif Popovici, probabil și Ion Popovici precum și popa Antonie. Azi, pe locul vechiului cimitir este arena de football, ceace nu este prea creștinăsc.

Cimitirul cel nou, situat la marginea apuseană a comunei, este în întrebunțare de prin anii 1880. Este îngrădit cu sârmă împletită și cu gard viu. Suprafața cimitirului este împărțită în două: o parte pentru copii sub 7 ani și alta pentru cei de la 7 ani în sus. O dovadă a pietății și prosperității materiale a Românilor din această comună o constituie criptele monumentale și crucile de marmură și granit, cari sunt o podoabă ca și o comoară pentru acest cimitir. Cruci din lemn sunt mai puține.

Criptele aparțin următoarelor familii: Preoții Ștefan și Ioan Opreanu, Gheorghe Fleșeriu, Pavel Mezin, Silviu Mezin, Gheorghe Marinca, Teodor Chipei, Victor Fleșeriu, Ioan și Gheorghe Mezin, Eremie Cioban, Pavel și Eremie Fumor, Ioan Fisanu, Ioan Ciobanu, Teodor Tempianu, Luca Sârbu, Eremie Mihaiu, N. Milutin, Pavel Mihaiu și familia Gheorghe Isac. Familiile: Pr. Silviu Bichicean, Petru Băran, învățător, Gheorghe Chipei, episcop etc. au numai morminte încadrate în cărămidă și cruci de marmură. În acest cimitir este înmormântat și studentul în teologie Silviu Mihai mort în 1927.¹

10. Școala confesională românească.

Date precise despre înființarea școlii confesionale ortodoxe-române din Nerău nu avem. La început, precum era obiceiul și în celelalte comune românești, școala se va fi ținut în pridvorul bisericii și pe la casele preoților. Se crede că în mod sistematic școala ia ființă abia în 1774, în urma ordinului împărătesei Maria Terezia, care a dispus înființarea de școale în toate comunele din Banat. În 1791 învățătorul din Nerău Ioan Voinolovici, originar din Comloș, face o însemnare în Triodul vechi, și scrie că este de «vârslă de 18 ani care mă aflu acum în Dugasela magistor». S-ar putea presupune că vârsta de 18 ani se referă la timpul funcționării ca învățător în Dugasela, și nu la vârsta vieții, fiind prea tânăr. Admițând că magistorul Ioan Voinolovici la 1791 era deja de 18 ani învățător în Nerău, timpul înființării școlii

1. Autorul acestui volum i-a ținut paregiricul la groapă.

coincide cu 1774, anul când a văzut lumina zilei amintita rezoluție imperială.

Edificiul școlii vechi s'a zidit prin anii 1775—1780, în partea de răsărit a bisericii și poate chiar pe intravilanul ei. În vechime școala nu era prea frecventată. La 1816 frecventează școala numai 36 copii. Din cuprinsul unui certificat oficios, în limba maghiară, eliberat, la 28 Iunie 1847, preotului român Ioan Opreanu, din partea preoților rom. cat. Ioan Mieszner din Teremia-Mare și Alex. Konty din Nerău, rezultă că înainte de 1846 școala românească era slab cercetată și că numai datorită zelului și străduinței preotului Opreanu școala a început să fie cercetată, cu puține excepții, de către toți elevii de obligați, notând apăsător că elevii făceau progrese laudabile.¹

Școala veche devenind neîncăpătoare, parohia la 1872 a zidit lângă biserică, în fața primăriei comunale o nouă școală românească din zid de pământ bătut. În 1909, pe locul școlii dela 1872, parohia zidește un nou, frumos și corespunzător edificiu școlar, cu locuință învățătoarească, din cărămidă, cu suma de 8000 coroane.

Școala cu învățător cu tot era susținută de parohie, din taxele de cult, în bani și naturale, incasate dela credincioși.

Într'un timp taxele acestea le incasa Primăria comunala, și tot ea plătea — însă cam neregulat — și salariul învățătoresc. Aceasta rezultă dintr'o petiție a inv. Pavel Băran, adresată Antistei comunale, în care se plânge că juratul comunal Ioan Mezin, casierul școlii, nu i-a plătit de 4 luni cuvenitul salariu trimestrial de 40 florinți v. e. Iată «umilit subcernuțagă petițiune» a inv. Pavel Băran, înreg. la Primăria com. Nerău-Dugosela sub Nr. 149/1877: «Nr. 2. Onorata Antista Comunala! Fiindu cu în mai multe ronduri în casa comunala în persona mam rogat de casirulu banilor scolice respective de juratulu comunalu Ioan Mezinu, ca se-mi faca îndestulare, deci nu mam potut înțelege de feliu cu elu, ba m'au și vatamat, în loc de-am face îndestulare, deci cu profunda stima me rogu de Onor. Antis. comunala, ca sa puneti mana pe partea stanga a peptului si se judecati, ore cum pote unu invetiatoriu se traiasca fora salariu. 4. luni sunt trecute, și eu nu am capatat nici bani nici grau, de unde sa traiescu? eu cuget de acolo de unde servescu, și ca creștini adeverați se judecati ca dir:

1. Vezi, Aloysium R. de Lewald; *Universalis Schemat. p. 135.* — și *Cronica parohiei Nerău.*

aieru nima nu pote trai. — — in fine ve rogu camai mult pana mane voi ascepta, și de nu-mi veti plati patrariulu alu 2-lea adeca pe lunele Novembre Decembre și Ianuare. 10 fl. v. e. voi fi salit aface aretare pretorelui pentru de aface pasi in cauza acesta, carea nu o voi face de voia buna și de lipsa cea mare spre traiulu vietiei mele si a familiei. — — Nereu Dugosela in 4 Martiu 1877. Alu On Antis. Cosm. Stimatoriu ss. Pavelu Baranu docinte».

Se vede deci că învățătorul pe aceea vreme primea un salar anual de numai 160 florinți v. e., pe lângă o cantitate oarecare de grâu.

Ajutorul oferit de statul maghiar pentru întregirea salariului învățătorilor ort. români prin art. de lege XXVII din 1907, sinodul parohial din Nerău «din iubire față de neam și limbă» l-a respins». Asemenea au procedat toate parohiile o. r. din această parte a Banatului. Acceptarea subvenției de Stat ar fi avut ca urmare amestecul mai accentuat al statului maghiar în trebile școlii și ale bisericii ort. române. Au preferat acești bravi români să întregiască ei înșiși salariul învățătorului lor și deci să-și jertfească bunurile materiale pentru a salva de înstrăinare comorile sufletești: limba și legea românească, care le-a păstrat ființa națională de-a-lungul vea curilor. Astfel, sub egida și scutul bisericii ortodoxe, școala românească și-a putut îndeplini sublima-i misiune de a fi purtătoarea luminilor Românismului în ținuturile subjugate de oligarhia maghiară. In 1922 Statul român etalizează școala confesională.

Seria învățătorilor confesionali cunoscuți.

Ioan Voinolovici, cu numele adevărat de Voinea, originar din Comloșul-Mare, precum însuși afirmă în însemnarea ce-o face în Triodionul tipărit la Râmnic în 1777, a servit ca «magistor în Duga-Sela» dela anul 1774. La 29 Ianuarie 1791 încă mai era în funcțiune; până când nu se știe.

Petru Subu, după cum rezultă din însemnarea ce-o face în Mărgăritarul Sf. Ioan — Gură de Aur, la pag. 112, în anul 1801 funcționa ca învățător în satul Dugoseliște.

Petru Popovici, din Murani, 1806.

Ilie Tulonoci, precum reese din inscripția lăsată de el

pe pagina 179 a Mărgăritarului, la anul 1822 funcționează ca «învățătoriu în satul Dugaseliște».

Ioan Mateevici, fost desigur Mateescu, funcționează ca «învățătoriu» în «Dugasela» la 1829, după cum se vede din însemnarea ce-o face în Liturghierul tip. la București, 1729. Fiind și absolvent de teologie, în anul 1846 a trecut ca preot la Pesac unde servește până la anul morții sale, 1863.¹

Pavel Drăgan, din Nerău, 1846²—1859.

Nicodim Popovici, din Nerău, 1859—1860.

Ioan Stoian, 1860—1861.

Valerie Miculescu, din Comloșul-Mare, 1861—1862. Trece la Pesac.

Teodor Daneseu, 1862—1871. De aici trece la Checia-română.

Dimitrie Damian Petrovici, 1871—1872. Trece la Sănnicobaul-Mare.³

Pavel Băran, din Nerău, 1872—1880. Din 1859 până la 1871 a fost inv. în Satul-Mic. În anul școlar 1880—81 funcționează în Pesac, de unde se transferează la Gruin funcționând acolo până la anul morții, 1903.

Gheorghe Minișan, din Cenad, 1880—1885. Fiind ales în comuna natală, funcționează acolo până la moarte, 1890.⁴

Grigorie Palici, 1885—1887.

Petru Băran, fiul inv. Pavel Băran, s'a născut în Satul-Mic, la 8 August 1867. A absolvat Pedagogia în Arad. Un an a fost învățător în Sat-Chinez, iar de la 1887 până la 1928 în Nerău. În tot timpul activității sale didactice a fost și cantor bisericesc. Pentru dragostea și interesul ce-l purta bisericii, a fost ales, în trei cicluri, deputat în Adunarea eparhială a Aradului. Azi trăiește ca pensionar în Timișoara, după ce o viață întreagă a muncit și și-a jertfit puterile pe altarul culturii naționale românești.

Învățătorii români de Stat.

După trecerea în statul de pensie a învățător-directorului Petru Băran, a urmat ca învățător suplinitor de Stat, tână-

1. Vezi: *Preoții din Pesac, la Pr. Gh. Cotoșman. Din trecutul Bănațului. Comuna și Bisericele din Pesac, cartea VI. ce va apare în curând.*

2. Vezi: *Aloysium Reesch de Lewald: Univ. Schematismus, p. 135.*

3. Vezi: *Pr. Gh. Cotoșman, op. c. cartea II. pag. 232.*

4. *Idem, cartea IV. p. 485.*

rul Ioan Oltean, din Vâlcani, care funcționează aici până la 1930.

La 1 Sept. 1930 este numit ca învățător titular provizoriu, și mai apoi definitiv, fiul comunei Ioan Tempianu, născ. la 13 Decem. 1907. După ce a absolvat școala normală din Timișoara în 1925, a funcționat ca învățător suplinitor în Beșenova-Veche până la 1930.

Afară de activitatea didactică programatică școlară, inv. Tempianu dezvoltă și una extrașcolară. Aranjează cu elevii festivități școlare, concerte și șezători culturale, la serbătorile naționale și la alte zile mari, punând pe scenă și interpretând bine următoarele piese: Poemul unirii, România-Mare, Ecaterina Teodoroiu, Sobiescki și Plăeșii, Un mic viteaz, Neamul Românesc, Crăciunul orfanilor, Pe aici nu se trece, etc.

Din inițiativa sa și a membrilor comitetului școlar, și prin mijlocirea inspectorului L. Ciobanu, la 1 Sept. 1932, s'a înființat și al doilea post de învățător în Nerău, fiind numită în acest post învățătoarea Minerva Mihai, originară din Toracul-Mic (Jugoslavia).

La 1 Sept. 1934 fiind transferată, postul acesta este ocupat de învățătoarea Maria Buculei, născ. la 1 Noemv. 1912 în Păulești, jud. Putna-Moldova, absolventă a școlii normale din Lugoj, seria 1932.

În urma înființării celui de al doilea post de învățător, și în lipsă de local, a fost nevoie să se închirieze, cu 5000 Lei anual, casa lui Tiberiu Măcinic, adăpostind clasele I—III. Clasele IV—VII, de sub conducerea inv.-directorului Ioan Tempianu au funcționat în localul școlii confesionale, pentru care Primăria plătește anual o chirie de 6000 Lei.

Pentru a avea un local școlar propriu și corespunzător cerințelor didactice și igienice moderne, s'a luat inițiativa construirii unui edificiu școlar — cu 3 sale de clasă și cu 2 locuințe învățătoarești — pe intravilanul Primăriei, din fondurile Comitetului școlar și ale Primăriei comunale. Școala prin reforma agrară a fost împroprietărită cu 12 jughere.

În anul școlar trecut 1934/35, în clasele I—VII, au frecventat în total 112 elevi, dintre cari 17 minoritari, iar restul de 95 Români. În acest an au absolvat clasa VII-a: 4 băieți și 10 fete.

11. Parohia, biserica și școala romano-catolică.

Coloniștii germani, constituiți în filie parohială, dintru început au fost afiliați parohiei din Teremia, al cărei preot, în Dumineci și serbători, venea în Nerău și oficia serviciul divin, prin case particulare. În anul 1807 și-au zidit o capelă, cu hramul sf. Iosif, în care a săvârșit serviciile divine preotul din Tomnatic până la anul 1818, când filia Nerău a fost din nou afiliată Teremiei, până la 1837.

În 30 Oct. 1837 cu Nr. 1536, episcopul Timișorii Iosif Lonovics numește ca administrator parohial în Nerău pe preotul Ioan Meszner din Biserica-Albă, fixându-i remunerația în bani: 224 florinți și în naturale: 50 metri (măji metrice) grâu, 20 metri lemne, 1200 kg. orz, 4 stânjini de lemn tare și 6 stânjini de paie.

Noul paroh preia parohia în 20 Noemvrie, iar în 21 Noemvrie oficiază în Dugosello prima s. Liturghie.

Despre înființarea parohiei romano-catolice din Nerău, în cronică parohiei se scriu următoarele:

«Ili (germani), ob exiguum eorum numerum Ecclesia destituti privatis in Domibus ipsi soli Diebus Dominicis et festis Pietatis exercitia servant es intuitu functionum Parochialium Ecclesia Marienfeldensi (Teremia) affiliaverant. Anno autem 1807 Ecclesia ad S. Iosephum aedificata. Parochus Tribitszvetterensis (Tomnatic) Divina peragere cepit usque annum 1818, ubi iterum Dugoszellenses Marienfeldensi Parochia affiliabantur usque A. 1837.

Duoniam vero Comunitas R. C. Dugosellensis desideris Cultus divini in Ecclesia sua constanteo habendi et proprium animarum curatorem in Gremio suo fovendi Ardens, pro subsistentia Curati annuos 224 f. cm^l, 50 Met. pos. puri tritici, 20 met. Fagopyri, 12 met. hordei, 4 orgyias Lignorum Durorum, et 6 orgyia Stramini praeter stolam consuetam deputaverit: Illustrisimus D. Iosephus Lonovics Diocesis hujus Episcopus Precibus eorum cedens, Lieris gratiosis ddo 30 Octobris 1837 no. 1536 Ioannem Meszner Cooperatorem eorum Fejertemplomiensem, ad Dugoszella in qualitate Administratoris aut ubi Cusatia hoc altissimo loco stabilita fuerit, Parochi., gratiose disponere dignatus est, ut adeo proprius Ecclesia Dugo-

szellensis Curator, 20 huc appulens, 21 autem Novembriis 1837 Anno, primum Dugoszello obtulit s. Missa Sacrificium...

Biserica actuală, din cărămidă, în stilul baroc și cu turnul gotic, s'a zidit în anii 1870—1871 de către antreprenorii Anton Kalt și Petru Hufenus din Jimbolia, cu suma de 17.000 florinți, din care 10.000 florinți au fost dați de episcopul Alexandru Bonaz, din Timișoara, la 7 Oct. 1869, sub Nr. 1342.

La 1 August a fost ridicată Crucea în vârful turnului. Solemnitatea sfințirii nouăi biserici, prin episcopul ctitor Alex. Bonaz, a avut loc la 9 Ianuarie 1872.

Prin reforma agrară, parohia a fost împroprietărită cu 48 jughere. Parohia stă sub jurisdicția episcopiei din Timișoara, vicarhidiaconatul Cenadului.

Seria preoților romano-catolici: Ioan Meszner 1837—1842, — Iosif Czinek 1842—1843, Stefan Kemka —1845, — Alex. Konty —1863, — Ion Balaton 1863, — Carol Karácsonyi —1866, — Anton Vudi —1870, — Iuliu Lászlofy —1872, — Gustav Farkas —1891, — Francisc Mihelbach —1897, — Vilmos Brevis —1900, — Radu Waleskievicz 1 Febr. 1900 — 10 Aug. 1906, — Nicolae Iung —1911, — Iuliu Szente 1912, — Francisc Marki —1926, — Iacob Maus sen. —1933, iar dela moartea acestuia servește din nou Radu Waleskievicz.

Scoala șvăbească din Nerău s'a înființat abia la anul 1866. La 27 Apr. 1869, la cererea locuitorilor șvabi, școala a fost declarată confesională romano-catolică. Primul învățător a fost Ioan Schipper. Lui i-a urmat la 1869 Stefan Hessz.¹

În prezent, școala confesională germană funcționează cu 7 clase, având de învățător pe Francisc Ging din Cômloșul-Mare. Edificiul școlii este lângă Biserica rom. catolică. În anul școlar 1934—35 școala a fost frecventată de 43 elevi germani.

CUPRINSUL

Cuvânt înainte	501
1. Descrierea comunei	503
2. Istoricul comunei	504
3. Locuitorii	524
Statistica populației din Nerău	529
4. Parohia ortodoxă-română	530
Unația încearcă sărămărea unității sufletești a Nerăenților	531
Bapțiștii	533
5. Bisericele ortodoxe-române :	
a) Biserica veche	534
b) Biserica actuală. Istoric, Planul și stilul	536
Descrierea externă a bisericii	536
Descrierea internă : pictura, icoane, vase, etc.	540
Clopoțele vechi și noi	547
Curtea bisericii	549
Crucea din fața bisericii	549
6. Titlurile cărților vechi și noi : notele de pe ele	550
7. Seria preoților ortodocși-români cunoscuți	557
8. Arhiva parohială	561
9. Cimitirul ortodox-român	561
10. Școala confesională românească	562
Seria învățătorilor confesionali cunoscuți	564
Învățătorii români de Stat	565
11. Parohia, biserica și școala romano-catolică	567
Seria preoților romano-catolici	568